HET HUIS

MAANDELYKSCH PRENTENBOEK GEWYD AAN HUISINRICHTING BOUW- EN SIERKUNST MEUBELEN

UITGAVE van ED. CUYPERS
ARCHITECT te AMSTERDAM

HET HUIS

Jaargang I

HET HUIS

MCMIII

MAANDELYKSCH PRENTENBOEK GEWYD AAN HUISINRICHTING: BOUW- EN SIERKUNST MEUBELEN

JAN LUYKENSTRAAT 2

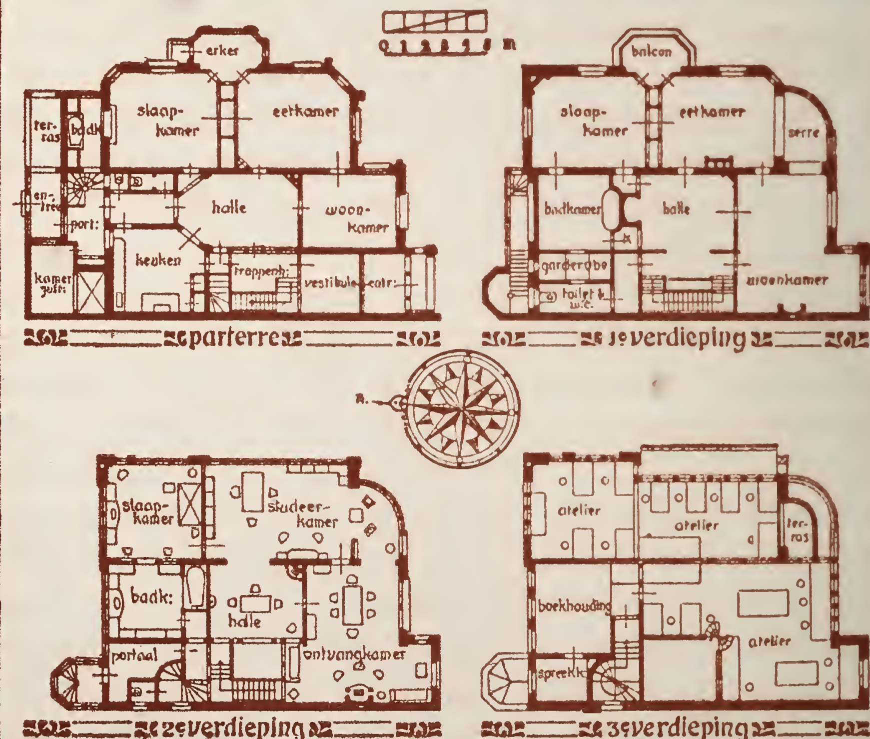
UITGAVE van ED. CUYPERS
ARCHITECT te AMSTERDAM

INHOUD

BERICHT VOOR DEN BINDER

Alleen de advertentiën, gevoegd bij aflevering XII en in de pagineering opgenomen, worden mede ingebonden. De andere zijn vóór het inbinden te verwijderen.

I Plattegronden van het huis Jan Luykenstraat 2

OVER ONTSTAAN EN DOEL VAN DEZE UITGAVE

Het is een verblijdend feit, dat de belangstelling voor kunst in de laatste jaren niet alleen algemeener, maar tevens breeder en dieper werd. Voor een vijfentwintig jaar, en ook wel korter nog geleden, waren het hoogstens de beeldende kunsten, beeldhouw- en schilderkunst, die de aandacht van „het publiek" vermochten gaande te maken; de bouwkunst wist vervolgens zich te doen gelden en het laatst begon men in te zien, dat ook de geheele inwendige inrichting van een bouwwerk, het zij dan openbaar gebouw of woonhuis, dat ook de versiering daarvan en geheel de meubeling, met het volste recht taak van de kunst mag worden geacht. ❧ Met opzet zeg ik „begon" men in te zien, want de schijnbaar zoo voor de hand liggende waarheid, dat ieder, zelfs het eenvoudigste, voorwerp van dagelijksch gebruik mooi kan zijn en dus — naar Shelley's woord — een vreugd voor immer, blijkt toch nog volstrekt niet algemeen en overal te worden gehuldigd. Toch kunnen wij ons gemakkelijk overtuigen, dat deze opvatting in vroegere beschavingsperioden

II Gevel aan den kant der Stadhouderskade

niet alleen werd begrepen maar ook toegepast. Komen wij in een goed bewaard-gebleven oud gebouw, of wandelen wij door verzamelingen van oude kunst, dan treft het ons telkens, hoeveel zorg en liefde oudtijds aan het „interieur" werden besteed. Niet alleen vinden wij de eenvoudige woonkamers, zoo goed als zalen voor openbaren dienst, smaakvol betimmerd, maar wij zien dat al de voorwerpen, die bij elkaar de dagelijksche omgeving van den mensch uitmaken, goed-gemaakt en wel-gevormd waren. Dat dit in onzen tijd meestal anders is — men behoeft maar rond te kijken bij wien men wil om overtuigd te worden, dat zelfs welgestelden en beschaafden onder ons zich in den regel tevreden stellen met eene huisinrichting, met meubelen en huisraad, die vlakweg leelijk moeten heeten. ❧ Den architect valt deze toestand zoozeer in het oog, hem ergert die zoo hevig, omdat hij maar al te vaak moet zien, dat een woning, aan welker bouw hij al zijne zorg besteedde, waarvan hij zoo goed mogelijk een behagelijk „home" trachtte te maken, zoodra zij geheel is ingericht, in plaats van mooier en gezelliger, leelijker werd. En dat is toch ook

III Ingang en trappenhuis

waarlijk geen wonder. Want indien men eens nagaat aan wien het bestier bij onze huisinrichting wordt opgedragen, vindt men dan niet gewoonlijk, dat behanger A of kastenmaker B den toon aangaf? Er zou in die verhouding geen kwaad steken, indien thans, zoo als vroeger, zulke vaklieden nog waren „artisans," werklieden met smaak en kunstgevoel en volop bedreven in hunnen arbeid. Doch maar al te vaak — de goeden niet te na gesproken — zijn het slechts winkeliers, die elke artistieke opleiding en zelfs vakkennis missen. Vreemd genoeg is dus de feitelijke toestand, dat de meesten zich bij de inrichting hunner woning laten raden door menschen, die in beschaving verreweg hun mindere en in technische ontwikkeling nauwelijks hun meerdere zijn. ❧ Het ligt voor de hand, dat een deel van het publiek zelf reeds het verkeerde van dezen gang van zaken heeft ingezien en naar betere raadgevers uitkeek. En het valt evenzeer te begrijpen, dat zij die een nieuw huis hadden laten bouwen, aan den bouwmeester daarvan kwamen vragen hun ook bij de verdere voltooiing door versiering en meubeling behulpzaam te zijn. Men ver-

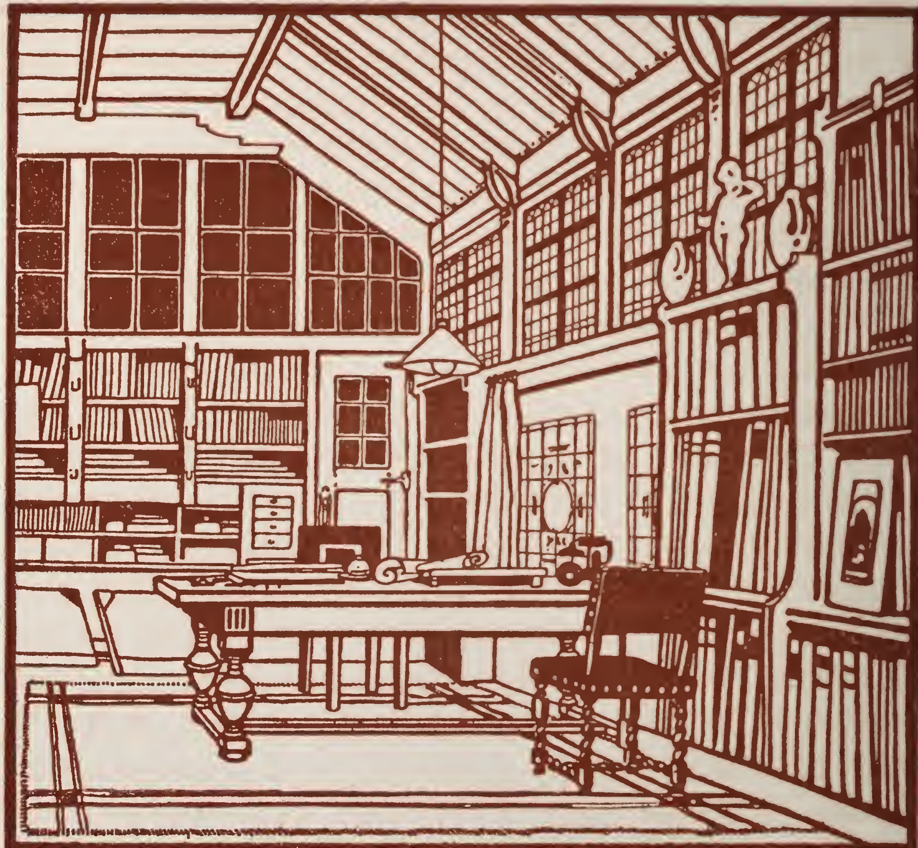
IV Atelier voor decoratieve kunst

kreeg op die wijze althans de zekerheid, dat er eenheid, harmonie, zou zijn tusschen de architectuur en de verdere inrichting en de man, die zich voor den bouw van het huis reeds geheel had ingedacht in de levenswijze, de wenschen en behoeften van zijnen lastgever, kon toch ook wel op de eerste plaats gerekend worden in staat te zijn in den geest van den toekomstigen bewoner het interieur samen te stellen. ❧ Mij gebeurde het dan ook zóó herhaaldelijk, dat mij nà het bouwen, ook de zorg voor de stoffeering van een huis werd opgedragen, dat ik langzamerhand er toe moest komen, naast mijn bureau voor zuiver architectonischen arbeid, ook voor decoratieve kunst, voor het ontwerpen van meubelen, huisraad en versierend beeldhouw- en schilderwerk, een werkplaats in te richten. De makelij van al wat in dit atelier ontworpen wordt, blijft aan derden opgedragen, omdat, naar mijne meening, de architect, wil hij inderdaad verantwoordelijk kunnen zijn voor de uitvoering zijner ontwerpen, niet tegelijkertijd toeziener en uitvoerder mag zijn. En de nijverheid heeft ook in Nederland een zoo groote vlucht genomen, dat zij, onder

V Trappenhuis op de tweede verdieping

deskundig toezicht, zeer zeker in staat is goed werk te leveren. Zooals mij, zal het ook zeker velen mijner collega's zijn gegaan. En aldus is het te verklaren, dat de architect in onzen tijd van bouwmeester in den eigenlijken, beperkten zin, is geworden de raadsman van velen, die, omdat zij langzamerhand het smakelooze hunner dagelijksche omgeving hadden ingezien, van hunne woning een mooier en beter geheel wenschten te maken. Thans zijn er reeds verschillende inrichtingen aan te wijzen, waar, onder de leiding van kunstenaars, goede gebruiksvoorwerpen worden gemaakt. Vreemd genoeg heeft deze geleidelijke verbetering van den publieken schoonheidszin nog niet geleid tot de oprichting van een Nederlandsch tijdschrift, dat aan de opzettelijke bespreking van deze nieuwe kunstuitingen is gewijd. Terwijl Engelsche, Duitsche en Fransche kunsttijdschriften uitvoerige besprekingen en afbeeldingen van zulke „gebruikskunst" brengen, ook in ons land talrijke lezers vinden en niet zelden zich met onze kunst bezig houden, blijft ons toch nog een eigen, een Nederlandsch orgaan ontbreken. In afwachting der ver-

VI Studeerkamer

schijning van zulk een blad, meende ik zelf alvast wat te kunnen doen door een geregelde, maandelijksche, uitgave van mijn werk op het gebied van decoratieve en meubelkunst voor mijne vrienden en andere belangstellenden. Het is mijn voornemen in dit tijdschriftje afbeeldingen te geven van naar mijne ontwerpen uitgevoerde huizen, vertrekken, meubelen, tapijten, decoratieve détails, wand- en glasschilderingen enz., met een tekst, die afwisselend aan de beschrijving van de afgebeelde zaken of de bespreking der huisinrichting in het algemeen, zal worden gewijd. De afbeeldingen zullen gewoonlijk penteekeningen zijn, daar deze zich het best leenen tot reproductie door middel van de boekdrukpers en passen in het kader der typographie. Ook het boek kan een voorwerp van kunst wezen en zoo zal er dan ook naar worden gestreefd dezen bundel van prenten en tekst tot een mooi geheel te maken, een sober maar smakelijk boekje, „pleasant to see, to handle and to feel." Op deze wijze hoop ik bij velen liefde op te wekken voor een wel-verzorgde woning en misschien nu en dan een nuttige aanwijzing te kunnen geven voor

VII Studeerkamer

de inrichting daarvan. Het Hollandsche spreekwoord, dat eigen haard goud waard is, zou zeker niet ontstaan in een tijd — als die nu, gelukkig, achter ons ligt — waarin de aantrekkelijkheid der kunst zoo gansch en al in de huizen ontbrak. Een mooi huis schijnt mij een verhooging van het levensgeluk voor den bewoner. Mocht ik er in slagen door de prenten van dit boekje deze overtuiging meer ingang te doen vinden, dan zou ik meenen dat de uitgaaf ervan zichzelf gerechtvaardigd had.

Eduard Cuypers

TER TOELICHTING BIJ DE PRENTEN

De prenten van deze eerste aflevering zijn alle gewijd aan de afbeelding der woning van den uitgever. Al is het geen gewoonte, dat men zijnen gasten de keuken laat zien, het scheen mij niet oneigenaardig bij de eerste ontmoeting mijne lezers rond te leiden door het huis, waar dit boekje gemaakt wordt. De omstandigheid, dat dit huis, aan Jan Luyckenstraat en Stadhouderskade gelegen, slechts aan één zijde een onmiddellijken gebuur heeft en dus

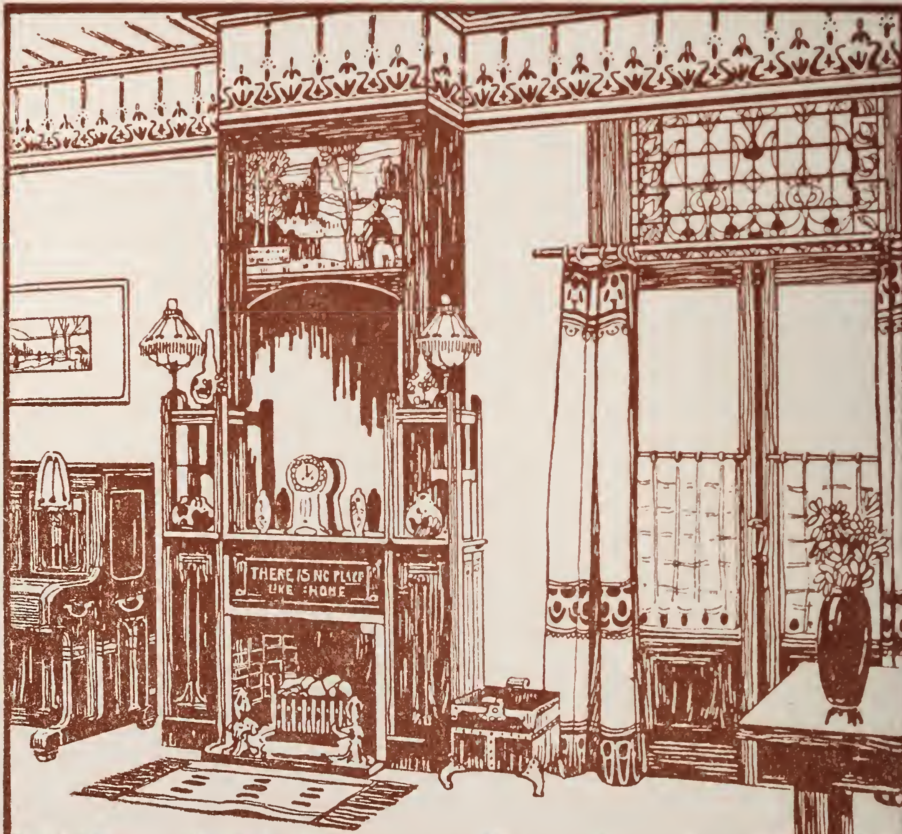
VIII Atelier voor architectuur

aan drie zijden vrij staat, gaf een gelukkige aanleiding in plaats van den traditioneelen éénen „gevel" drie Schauseiten te ontwerpen. Op de prenten vindt men twee daarvan terug, terwijl het omslag den hoofdingang aan de Jan Luykenstraat vertoont. Echter is niet de tegenwoordige toestand weêrgegeven, maar afgebeeld hoe dit huis er zal uitzien, wanneer een voorgenomen verbouwing — door behoefte aan atelierruimte noodig geworden — zal zijn uitgevoerd. De eisch van veel licht, voor een atelier een eerste vereischte, bracht uitteraard mede, dat op de voor de werkplaatsen bestemde verdiepingen de gevels met groote vensterbreedten moesten doorbroken worden. ꝶ Gelijk de plattegronden doen zien bevatten parterre en eerste en tweede verdieping de eigenlijke woning-ruimten. De indeeling is zoo gekozen, dat elke étage geschikt is als jonggezellenwoning dienst te doen: om een, als antichambre ingerichte, hal, die vanuit het trappenhuis onmiddellijk bereikbaar is, zijn telkens de noodige vertrekken gegroepeerd: een studeer- of zitkamer, ontvangkamer, slaapkamer en daaraan grenzende badinrichting en een garderobe en

IX Slaapkamer

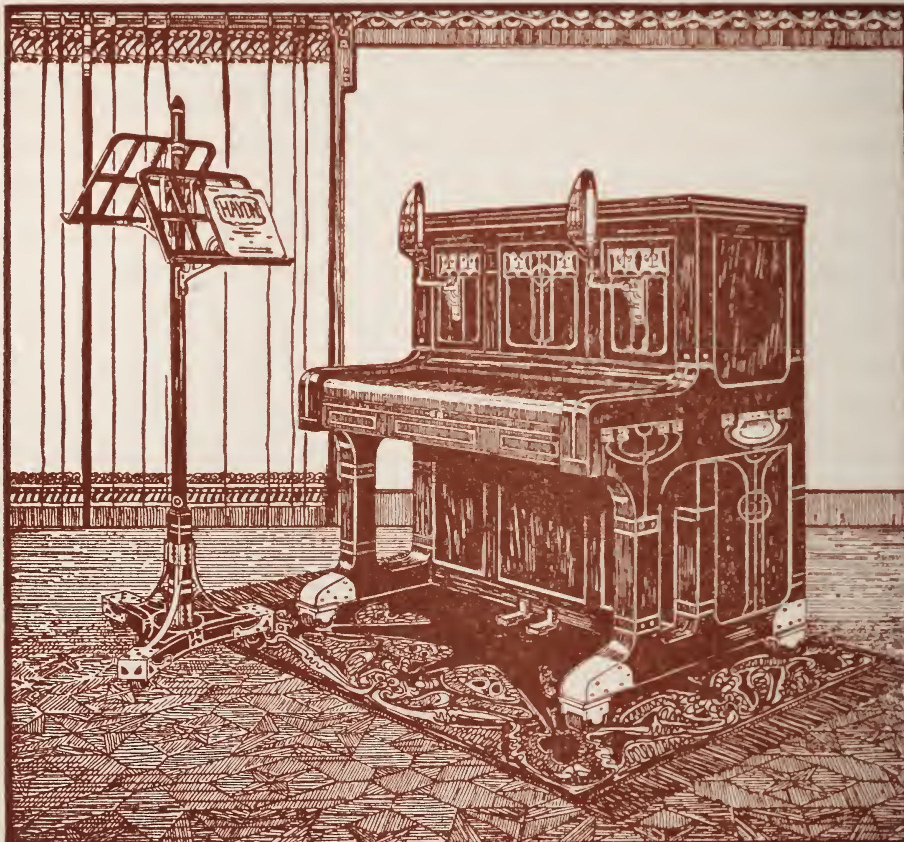
toiletkamer. Deze dispositie om een middenruimte geeft het voordeel, dat de kamers, niet alle in één as gelegen, zich bizonder leenen tot het inrichten van verrassende hoekjes — den cosy corner — die, nu onze moderne verwarmingsmethoden den grooten schouw met haardvuur buiten gebruik hebben gesteld, in diens plaats de gezelligheid tot zich roepen. Bij de aankleeding der interieurs is er naar gestreefd met weinig kostbare middelen zekere behagelijkheid te bereiken. De betimmeringen zijn van warm getint vurenhout, de wanden niet met het onhygienische behangsel beplakt, maar in de kalk geschuurd en beschilderd. De vestibule en het trappenhuis, in onze huurhuizen zoo jammerlijk verwaarloosd, werden met zorg behandeld, opdat zij er recht huiselijk uit zouden zien: een gedachte aan vriendelijkheid en gastvrijheid, dient de eerste indruk te zijn, dien de bezoeker bij het betreden eener woning ontvangt.

X SALON

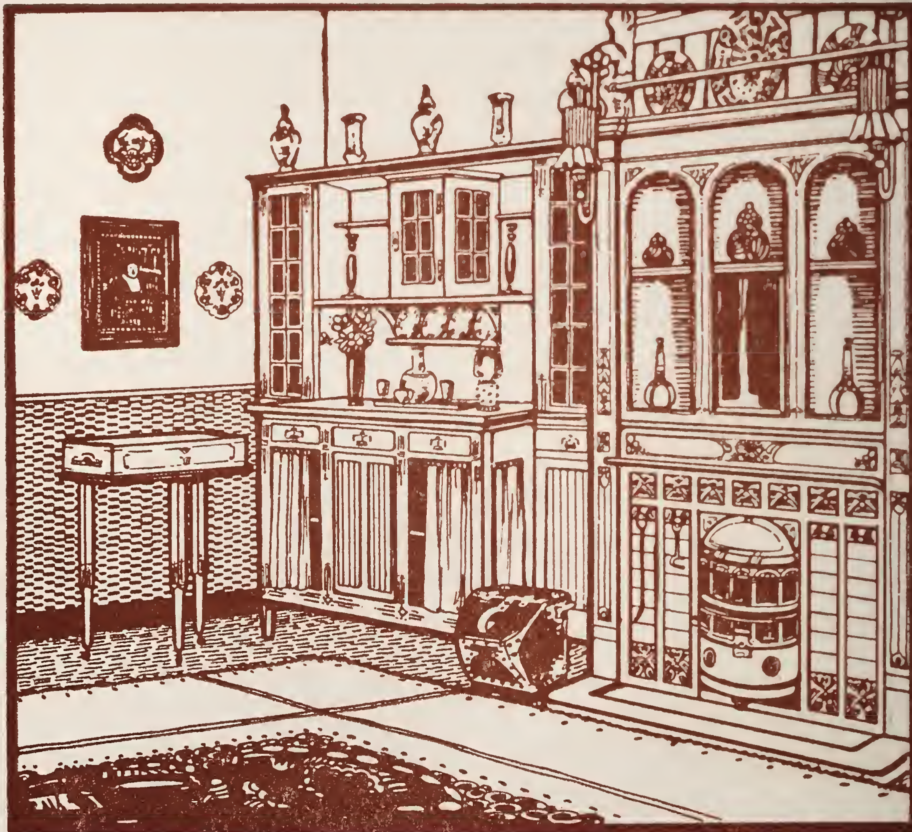
DE INRICHTING VAN EENE GEHUURDE WONING

Onder de omstandigheden, die van grooten invloed waren en nog zijn op het karakter der moderne huisinrichting, behoort voorzeker op de eerste plaats het feit, dat in alle kringen der maatschappij het bewonen van een geheel, eigen huis hoe langer zoo meer tot de zeldzaamheden is gaan behooren. Inderdaad leven de meesten van ons thans in een gehuurde woning. Van welk belang dit is voor de kunst van huizen bouwen valt gemakkelijk in te zien. Wie een huis laat zetten met de bedoeling het zelf te betrekken, heeft uitteraard bepaalde wenschen, een vastomlijnd stel eischen, een program — zou men kunnen zeggen — waaraan dat huis zal hebben te voldoen. Reeds in den aanleg van het geheel komt op die wijze een persoonlijkheid tot uitdrukking; maar wie bouwt in de hoop, als zijn bouwwerk voltooid is, iemand te zullen vinden, die het wil bewonen, moet juist dat persoonlijk karakter in den geheelen opzet zooveel mogelijk vermijden: hij streeft er naar iets saam te stellen, dat voldoet aan het gemiddelde der eischen van een bepaal-

XI PIANO EN MUZIEKSTANDAARD

den maatschappelijken kring. ❧ Vandaar de kazerne-achtige gelijkvormigheid van zoovele hedendaagsche woningen, die achter de meest verschillend opgevatte gevels — want in het uiterlijk tracht men de variatie te brengen, die het innerlijk mist — alle een overeenkomstige indeeling bezitten. ❧ Maar het is vooral bij de inrichting, dat het verschil tusschen een door den bewoner in-eigendom-bezeten en een gehuurd huis zoo duidelijk aan den dag komt. ❧ Om een goed interieur samen te stellen, is het niet voldoende mooie meubelen in een willekeurig vertrek te plaatsen, maar bestaat juist de eerste eisch in harmonie tusschen het vertrek en de meubelen. En terwijl men bij den bouw van een eigen huis zorg kan dragen, dat de betimmering en bekleeding der wanden, de vorm en de omlijsting van licht- en deuropeningen, de behandeling eindelijk van het plafond onderling samenstemmen en zich aansluiten bij de meubelen, die later in deze ruimte zullen moeten staan — is de huurder van een huis gedwongen zich tevreden te stellen met de gewoonlijk uiterst povere en smakelooze uitrusting, die de specu-

XII EETKAMER

latiebouwer aan de kamers heeft willen geven. ❧ Dit
maakt dat het in den regel een zeer ondankbare taak is
de meubelen te ontwerpen, die in een gehuurde woning
dienst zullen doen. Intusschen is het toch niet onmoge-
lijk ook in zulk geval een geheel tot stand te brengen,
dat althans niet al te zeer tegen de eischen van den
goeden smaak indruischt. ❧ Zooals in het voorgaande
reeds werd te verstaan gegeven, zal de inrichting van
een huurhuis zich vooral hebben toe te leggen op de
verzorging van al wat verplaatsbaar is, daar niemand
lust zal gevoelen een blijvende versiering, eene ge-
heele kamerbetimmering b.v., aan te brengen in een
huis, dat hij wellicht spoedig weer zal verlaten. Alleen
wat te bereiken is zonder al te groote kosten kan, buiten de
meubelen, ook in een huurwoning worden aangebracht.
Passen wij dit toe op de praktijk, dan komt men tot het
resultaat, dat althans een belangrijke factor van het
kameraspect, het uiterlijk der wanden, ook in een niet-
eigen huis nog wel te verbeteren valt. Want ook zonder
nu juist een muur gedeeltelijk te betimmeren en overi-
gens te beschilderen, valt er tegenwoordig iets toon-

STOEL
EETKAMER

DETAIL DER VERSIERING
VAN HET KUSSEN

LEUNINGSTOEL
EETKAMER

TAFEL
EETKAMER

XIII

baars van te maken. ❧ Vooral door Engelsche fabrieken, worden in onze dagen mooie behangselpapieren in den handel gebracht, hetzij effen in rustige kleuren, hetzij met patronen, ontworpen door uitmuntende teekenaars: niemand minder dan Walter Crane ontwierp verschillende behangseldessins. ❧ Laat men dan het houtwerk in de wanden schilderen in aansluiting bij de kleuren van het behang, en verbetert men — bij ruimer middelen — de wandindeeling door een gedeeltelijke bekleeding, die, aesthetisch, het effect heeft van een lambris, dan is reeds voor de meubeling van het vertrek tenminste de passende achtergrond gevormd. ❧ Een moeilijkheid wordt gewoonlijk door den schoorsteen veroorzaakt. Meestal toch is die zóó gebouwd, dat een moderne vulkachel geen plaats er in kan vinden, maar er vóór, een eind de kamer in, geschoven moet worden, terwijl de doellooze, pretentieuse, ignobel-geprofileerde mantel en de gewitte boezem ook voor het oog een hindernis vormen. Een moderne, goed geconstrueerde haard kan echter als warmtegever zeer goed den vulkachel vervangen en schept dan de mogelijkheid zonder

XIV SLAAPKAMER

ál te groote kosten den eigelijken schoorsteenmantel met toebehooren achter een, desnoods verplaatsbare en zeer eenvoudig te maken betimmering, aan het oog te onttrekken. ᛒ Het grootste bezwaar levert de zoldering. Is zij een meesterstuk onzer stucadoors, vol gegoten ornamentwerk of met de traditioneele midden- en hoekstukken, dan valt te probeeren door een oordeelkundige beschildering zulk moois zoo min mogelijk sprekend te maken, maar de beste oplossing blijft toch al dit fraais af te steken en een effen, door schilderwerk versierd, vlak er van te maken. Een redelijk geconstrueerde zoldering heeft men ook dán niet verkregen — maar storend zal het aspect van zulk een plafond toch ook niet meer zijn.

Op de prenten, die deze aflevering medebrengt, is eene toepassing van de boven-beschreven middelen te zien. Een gehuurd appartement, geheel behandeld als alle andere, werd mij ter inrichting gegeven. Kijkjes in den salon (prent X), de eetkamer (prent XII) en de slaapkamer (prent XIV) met eenige afbeeldingen der meubelen kunnen een indruk geven van wat tot stand kwam.

XV

LEUNSTOEL ◘
SLAAPKAMER

DÉTAIL.V.H.KOPER
BESLAG.EN.SNYWERK
◘◘ V.D. THEETAFEL

ZITBANKJE-
SLAAPKAMER

KOPEREN SUPPORT
◘ GORDYNROEDE

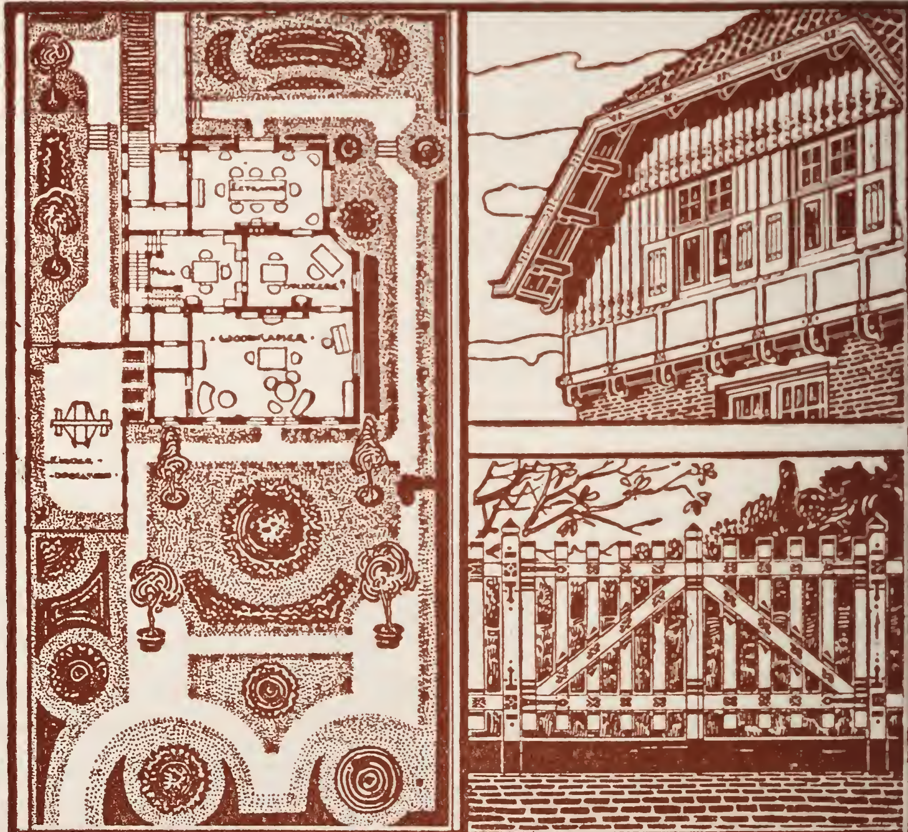
THEETAFEL ◘ SALON

GORDYNHANGER
◘◘ LEDIKANT

In de eetkamer is een lambriseering geïmproviseerd door het onderste deel der wanden te bekleeden met Japansch matwerk. Overigens zijn de muren met goud-kleurig of geelgrijs effen papier behangen. Onder de plafonds werd een velum gespannen, aan de zijden als fries langs de wanden afhangend, en in het midden om de lichtkronen bevestigd, waardoor een rustige vlakke zoldering werd verkregen, die eenvoudig met geschabloneerde figuren is versierd. De schoorsteenen zijn omtimmerd, die van de eetzaal tot een étagère, waar-van de gebogen achterwandjes uit gepolijst rood koper bestaan. De meubelen zijn uitgevoerd voor den salon in roodbruin palissander, in de was gewreven, met inge-sneden en groen gekleurde versieringen; voor de eet-kamer in eiken- en voor de slaapkamer in mahoniehout. De stoelen werden deels bekleed met blank leder, waarin vergulde ornamenten zijn geperst, deels met olijfgroen fluweel, waarop versieringen van rood appliqué. Bij den kleerenhanger, de piano en den muziekstandaard werd rood en geel koper toegepast.

XVI WOONHUIS VAN EEGHENSTRAAT 92

OVER HET PLAN VOOR EEN WOONHUIS

Gastvrijheid is een deugd, die de meeste Nederlanders gaarne toonen. En als Huygens ergens zeide: liever vrij van gasten dan gastvrij te zijn, vertolkte hij zeker allerminst een nationale gedachte. Toch moet de vreemdeling, die het gemiddelde »deftige« woonhuis in ons land voor het eerst binnentreedt, wel een raren dunk krijgen van onze hospitaliteit. Want de entrée van zulke huizen is allesbehalve vriendelijk. Gij begint met op een — in den regel onoverdekte — stoep te wachten, blootgesteld aan weer en wind, om, als op uw schellen de deur is opengedaan, te worden binnengelaten in een gewoonlijk vrij smalle gang, waar een jassenstandaard en misschien een bank de eenige meubelen zijn. Marmeren bekleeding en, vooral in oudere huizen, dikwijls mooi stuccowerk geven aan deze ruimte wel een echt-Hollandsch-zindelijk en soms smakelijk aspect, maar in den winter kunnen zij toch het gemis aan verwarming niet vergoeden en in alle jaargetijden wekt de reeks gesloten deuren, die de gang te zien geeft, het tegendeel van een vriendelijken

XVII ACHTERGEVEL

indruk. Het wachtkamertje, waarin men u laat, gemeubeld met wat voor de overige vertrekken te veel of niet mooi genoeg meer was, roept u al evenmin een vriendelijk »Welkom« toe. Is de kamer, waar men u zal ontvangen, op een hoogere verdieping gelegen, dan hebt ge, al die deuren langs, naar het eind der gang te loopen en vindt daar een trap, die, hoe fraai ook, in onze oudere huizen, dikwijls haar leuning en balusters zijn gesneden, toch meestal door haar steilheid en kronkelingen heel wat moeite van u vordert, aleer gij in een makkelijken stoel in een aangenaam vertrek kunt bekomen van een zoo onhoffelijke eerste bejegening. Naar Engelsch voorbeeld heeft men in den laatsten tijd ook in ons land met dezen traditioneelen aanleg gebroken en de gang vervangen door een ruimte in kamervorm, die, tochtvrij van de buitendeur afgescheiden, verwarmd en eenigszins als zitkamer ingericht, den van buiten komende al dadelijk een vriendelijken indruk geeft. De trap wordt ook ruimer gemaakt dan vroeger en zóó betimmerd, dat hij een sieraad in plaats van een sta-in-den weg mag heeten. Deze behandeling, zoo

XVIII HAL

geheel in overeenstemming met de eischen van ons klimaat, is er m. i. eene, die, niettegenstaande haar buitenlandsche afkomst, hier volledig burgerrecht verdient. Reeds vroeger immers wezen wij er op hoe gelukkigen invloed de groepeering om een dergelijke halruimte op den vorm der overige kamers in een huis kan oefenen. Maar men zorge er dan ook voor, dat men nòg een fout onzer ouderwetsche huizen vermijdt: ik bedoel den bouw van kleine kamertjes. Al te veel is men nog van meening, dat een klein vertrek zich bij uitstek zou leenen tot gezellige inrichting. Het tegendeel is waar. In kleine kamers nemen de meubels zóóveel plaats in, vallen zóó zeer in het oog, dat zij iets drukkends geven. Een groot vertrek biedt daarentegen juist gelegenheid in een hoekje een soort van rustige afzondering te scheppen. Het werd eens aardig gezegd door door den Engelschen architect Barry Parker: «Een groote bekoring ligt er in een kamer met gebroken plattegrond, die u eventjes het gevoel van geheimzinnigheid geeft, dat opkomt indien gij, waar gij ook wilt gaan zitten, niet de heele kamer kunt overzien, maar er altijd

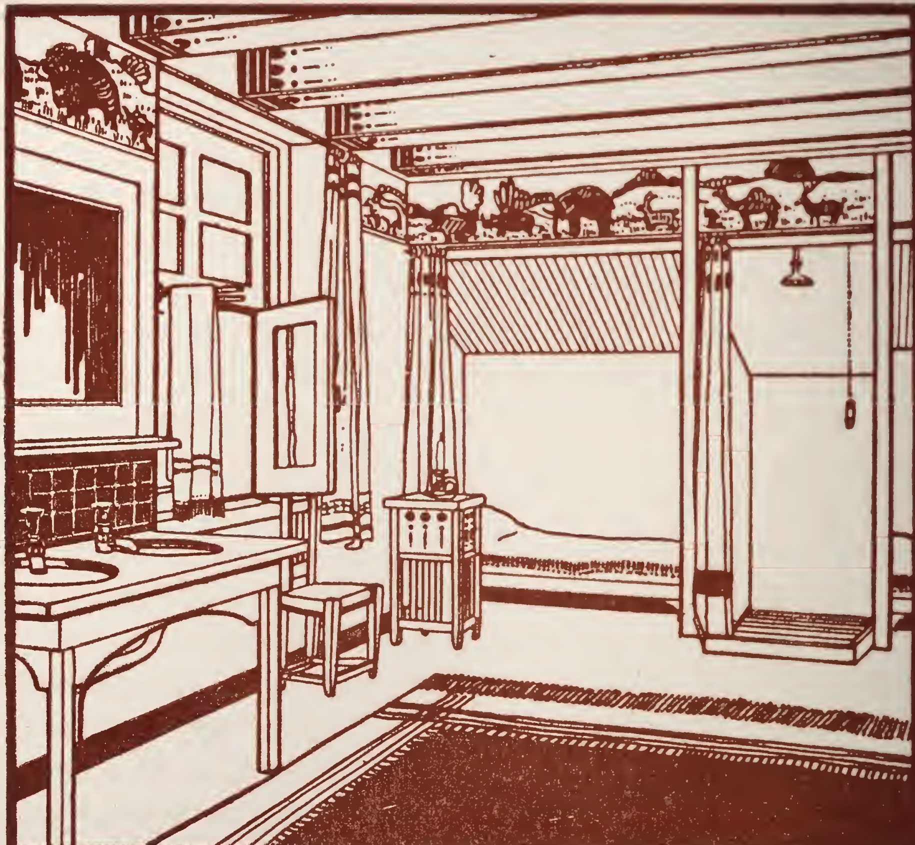
XIX TRAPPENHUIS

nog iets om den hoek blijft.» ❧ Op het aantal kamers zal haar grootte natuurlijk van invloed zijn. Maar er is ten slotte toch niets vervelender in een huis, dan die koude en onhuiselijke kamers, die niet alle dagen in gebruik zijn, waar vuur en licht alleen bij bijzondere gelegenheden komen en soms de meubelen zorgvuldig staan toegedekt. Juist door bewoond te worden krijgen de vertrekken het cachet van leven en vriendelijkheid, dat hen prettig maakt. Daardoor ook ontvangen zij iets van den geest der bewoners, vertoonen iets individueels, dat ons eerst recht ook in geestelijken zin tot hun eigenaars maakt. ❧ Wat de ligging der kamers ten opzichte van elkander betreft, is het duidelijk, dat hier de eischen der praktijk — die dus nogal eens met de huishoudens zullen verschillen — op de eerste plaats in acht genomen dienen te worden. Ieder voelt, dat het dwaas zou zijn een eetkamer door eenige verdiepingen van de keuken te scheiden. Maar men vergete ook niet welk voordeel verkregen wordt als zij in hetzelfde deel van het huis boven elkander liggen, nu de moderne techniek zoo eenvoudige spijslifts binnen ieders bereik heeft

XX WOONKAMER

gebracht. ☙ Zoo zal men ook kinderkamer, slaap- en badkamers liefst dicht bijeen groepeeren en een bibliotheek of studeerkamer in het rustigste gedeelte van een huis ontwerpen. ☙ Daar is één belangrijke factor, waarmede men in stadshuizen, die in den regel slechts van twee zijden licht kunnen ontvangen, gewoonlijk weinig rekening kan houden: de ligging der vertrekken ten opzichte der zon. Maar waar men een vrijstaand huis te bouwen heeft, toonen wij Hollanders ons toch ook maar al te dikwijls zonneschuw. De gulden regel: de kamers zóó te plaatsen, dat de zon er kan komen op de tijden, waarop men er gewoonlijk vertoeft, wordt nog niet altijd toegepast. ☙ Volgt men haar, dan zal de gewone huis- of woonkamer bij voorkeur op het Zuiden of Zuidwesten worden geprojecteerd. Een flink raam op het westen maakt dikwijls, dat men geruimen tijd bij daglicht kan werken, waar anders reeds de lamp noodig zou zijn; dáár is dus een studeerkamer op haar plaats. Wie niet al te langslaperig is, zal van den ochtendzonneschijn kunnen genieten, door zijn slaapkamer op het Oosten te plaatsen. En, waar de overweging van de nabijheid der straat

XXI KINDERKAMER

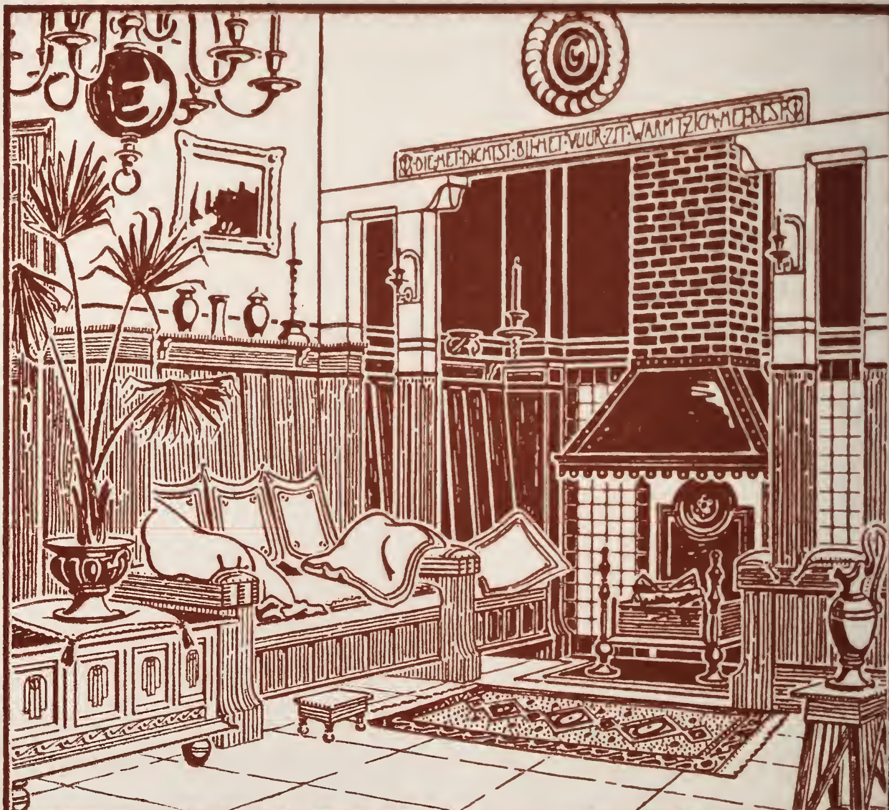
het niet anders wenschelijk maakt, schijnt het Noorden aangewezen voor de keuken, de zon, die daar komt, is er 's morgens, zoodat zij 's winters eenige vergoeding geeft voor de koude van het in de vroegte nog onverwarmde huis en in den zomer 's middags niet de fornuishitte vermeerdert. ꝟ Het spreekt vanzelf, dat al deze opmerkingen slechts betrekkelijk zijn, als het stadshuizen geldt. Voor een buitenhuis kan het uitzicht misschien aanleiding geven tot ietwat andere orientatie; in de stad heeft men meestal op de eerste plaats rekening te houden met de nabijheid der straat en dan kan, vooral waar men aan een rooilijn is gebonden, de theorie soms blijken zich met de praktijk slecht te verdragen. ꝟ Waar de prenten van deze aflevering — die zeker geene afzonderlijke toelichting behoeven — een woonhuis illustreeren, dat door zijne gelegenheid uitteraard het midden houdt tusschen een stads- en een buitenhuis, kunnen zij goed doen zien hoe in dit bijzondere geval werd getracht het wenschelijke met het mogelijke te doen samengaan.

XXII TUIN MET HUIS

OVER MEUBELEN EN MEUBILEERING I

Er is door verschillenden mijner lezers op aangedrongen, dat de illustratie van dit boekje meer „losse meubelen" zou geven. En om aan dien wensch te gemoet te komen, zal de volgende aflevering geheel aan de afbeelding van onderdeelen eener meubeling zijn gewijd. Toch hoop ik de prenten met enkele meubelen uitzondering te laten blijven. Want indien op het gebied van huisinrichting ééne overtuiging vaststaat en bij het publiek meer ingang dient te vinden, dan is het deze: dat tot het verkrijgen van een wezenlijk goed kameraspect vóór alles noodig is: eenheid. Wat in dezen zeggen wil: harmonie zoowel tusschen het vertrek en hetgeen er in staat als tusschen de verschillende meubelen onderling. Vandaar ook, dat interieurs geheel door één man samengesteld, of althans onder opperleiding van eenen tot stand gebracht, er gewoonlijk het best uitzien. Menigmaal wordt hiertegen de bedenking aangevoerd, dat indien aan den architect eene geheele huisinrichting absoluut wordt overgelaten, het persoonlijk karakter

XXIII HAL

van den bewoner daarbij niet tot uiting kan komen. Maar de waarde van dit argument is niet groot. Want de architect, die zijn taak goed begrijpt, zal bij alle vrijheid die hij zich in zake constructie en vormgeving moet voorbehouden, toch op de eerste plaats bij het bepalen van den algemeenen aard eener inrichting, bij het plaatsen van meubelen, bij de keuze ook van de soort der meubelen, rekening dienen te houden met de bijzondere wenschen van zijnen lastgever. En deze heeft toch meer kans eene meubileering te krijgen, die met zijne persoonlijke verlangens overeenstemt, indien alle onderdeelen daarvan bijzonder voor hem worden ontworpen, dan indien hij zich er toe moet bepalen in een winkel een keuze te doen uit gereedstaande voorwerpen, die toch allerminst door hemzelf werden bedacht. Men voelt hoe deze eisch van eenheid leidt tot het besluit, dat een meubel het best wordt beoordeeld in zijne omgeving en dit zal ook verklaren waarom in dit boekske bij voorkeur „ensembles" in prent worden gebracht. De plaatjes, die deze aflevering vergezellen en die op het eerste gezicht misschien schijnen in strijd

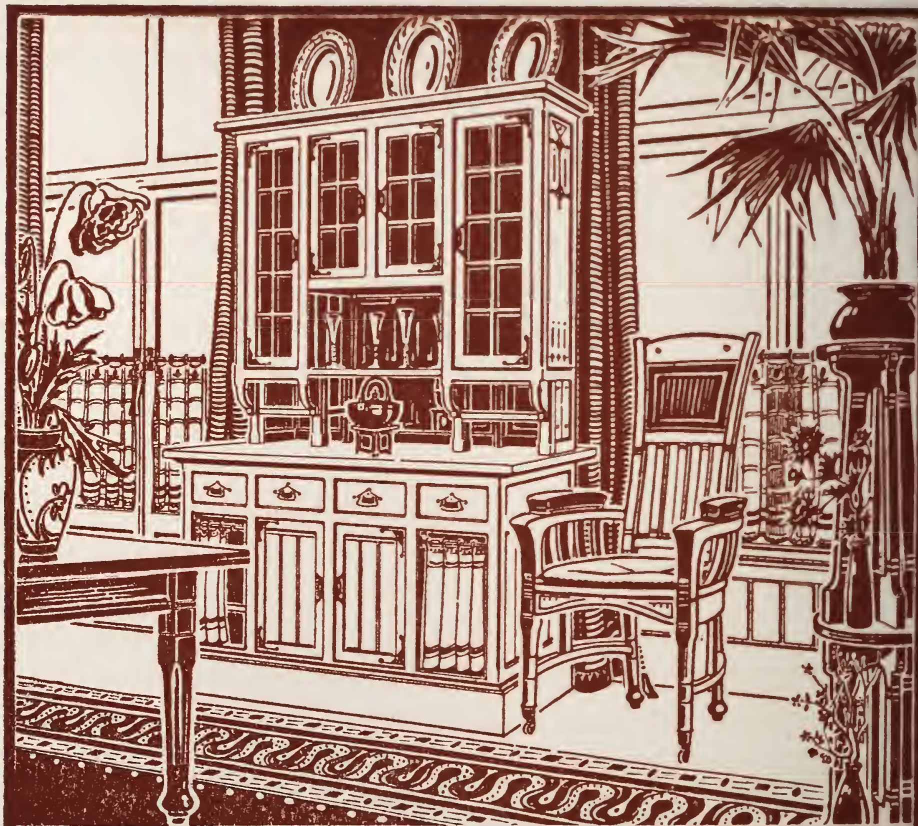
XXIV HAL

te zijn met het voorgaande, kunnen dit eigenlijk juist goed illustreeren. Het gold hier een zeer bijzonder geval: een achttiende-eeuwsch huis — dat van buiten al den deugdzamen eenvoud van zijn tijd vertoont — was voor den tegenwoordigen bewoner te klein geworden en de er tegenaan gebouwde keuken en koetshuis moesten daarom bij de woningruimte worden gevoegd. De groote oude keuken werd nu als hal ingericht, een entrée er vóór gebouwd en de vroegere stal in keuken en dienstbodenkamers veranderd. Er mocht niet te veel worden gesloopt en gewijzigd, maar gelukkig bood de oude keuken gegevens tot rationeele verandering. Zij was bevloerd met marmeren plavuizen, gedekt met een op zware balken gedragen zoldering en zij had een grooten open haard met schouw er voor. Dit alles kon worden behouden. De gepleisterde wanden werden gedeeltelijk beschoten met een groen geschilderde lambris en daarboven goudokerkleurig geschilderd, de balken, tegen het witte plafond, rood gekleurd en met groen en wit geörnementeerd, de schouw werd vernieuwd maar bleef een open haardvuur bergen. En in deze omgeving, waar

XXV TRAPPENHUIS

moderne meubelen allicht zouden hebben misstaan, werden oude meubelen nêergezet. Zóó kon ook hier een wezenlijk geheel worden verkregen, dat, al mist het de strengere eenheid van conceptie, toch zekere harmonie niet ontbeert. ❧ Wat echter nog eenigszins uitvoerbaar is in een huis uit den goeden ouden tijd en met oude meubelen, die al dadelijk in hun deugdzaamheid en eerzaam aspect zekere overeenstemming bezitten, — een dergelijke, toevallige harmonie zou met moderne dingen in een nieuw huis niet licht te verkrijgen zijn. Het individualistische reeds van de hedendaagsche kunst maakt eenheid van ontwerper noodzakelijk. ❧ Een tweede eisch, zeer voor de hand liggend en oogenschijnlijk dood-eenvoudig, is dat elk meubel aan zijn doel beantwoordt en — ik weet geen beter woord — „comfortable” is. Maar hoe vanzelfsprekend zij ook lijkt, het blijft er verre van, dat onze meubelen algemeen aan deze voorwaarde voldoen. Men denke aan de talloze stoelen met scherpkantig snijwerk „versierd” op den bovenregel van den rug, zoodat zij ongenaakbaar zijn juist waar men ze het liefst aanvat om ze te ver-

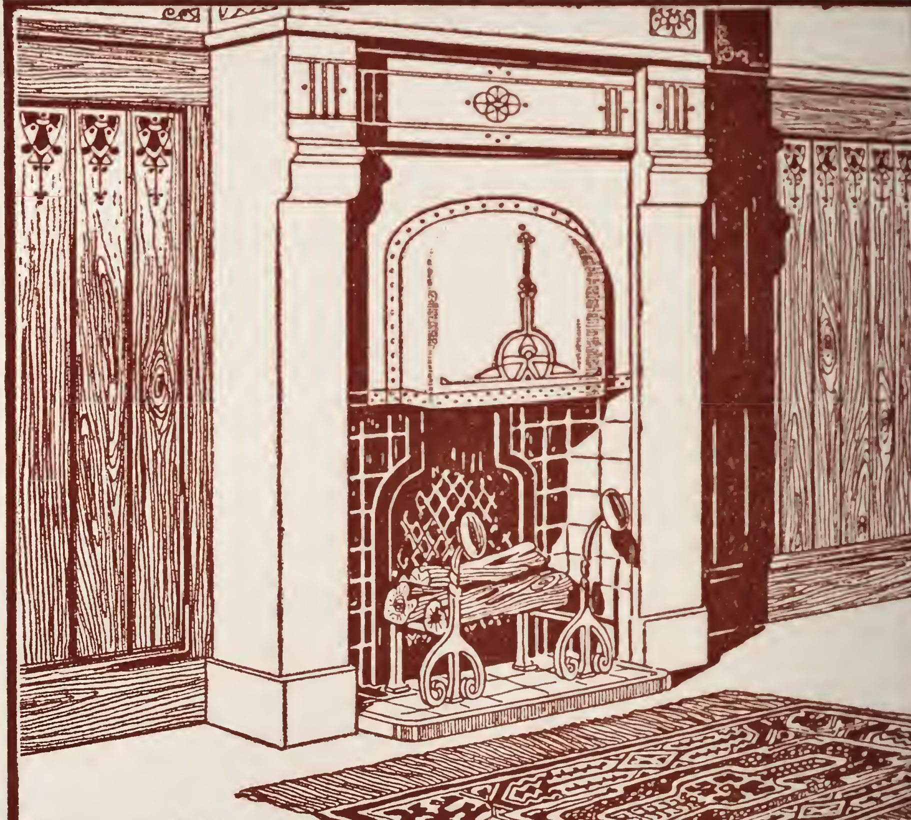
XXVIEETKAMERAMEUBLEMENT(mahoniehout)

plaatsen; aan de rustbanken, die te kort zijn om zich er op uit te strekken; aan de „luie stoelen" met veel te hooge zitting; aan de onverplaatsbaar- zware fauteuils . . . kortom aan die vele fantasieën van gedachtelooze meubelmakers, die men nog dagelijks ziet. Op dit gebied vooral is het navolgen van historische „stijlen" verderfelijk geweest. ℔ Men copiëerde meubelen uit alle tijdperken en vergat, dat een meubel, hetwelk in zijn eigen ontstaantijd goed was, omdat het beantwoordde aan het doel, waarvoor het toen moest dienen, in een anderen tijd, met andere leefgewoonten meest geheel onbruikbaar is. Zoo wil onze tijd van elk zitmeubel vooral dat het gemakkelijk zij, maar in vroegere tijden heeft men daar soms heel anders over gedacht. Een bekend voorbeeld is dat van den gast, die — aan het door Lucianus beschreven Grieksche gastmaal — verontwaardigd een leunstoel afwees, omdat hij het onmannelijk vond daarop te zitten. Ons daarentegen zou een Grieksche tabouret op den duur weinig bevallen. In den tijd van Lodewijk XIV behoorden groote, zware fauteuils tot den bon ton. Maar zij waren ook bestemd

XXVII

om tegen den muur te blijven staan of om door een knecht op een bepaalde plaats te worden nêergezet. En terwijl de hedendaagsche conversatie veel minder statig is en wij een stoel juist gaarne gemakkelijk verplaatsen, worden toch de logge Louis-XIV-fauteuils nog bij menigte gecopiëerd. Juist meubelen staan in het nauwste verband met de zeden en gewoonten, zelfs met de kleeding van een tijd; zij zijn absoluut een cultuurhistorisch product en het is daarom op geen gebied zoo verkeerd en zoo gevaarlijk vormen aan het verleden te ontleenen als op dat der meubelkunst. Dat hiermede echter allerminst een verwerpen van alle traditie wil worden bepleit, zal in ons volgend artikel aan den dag komen.

XXVIII MARMEREN SCHOORSTEENMANTEL

OVER MEUBELEN EN MEUBILEERING II

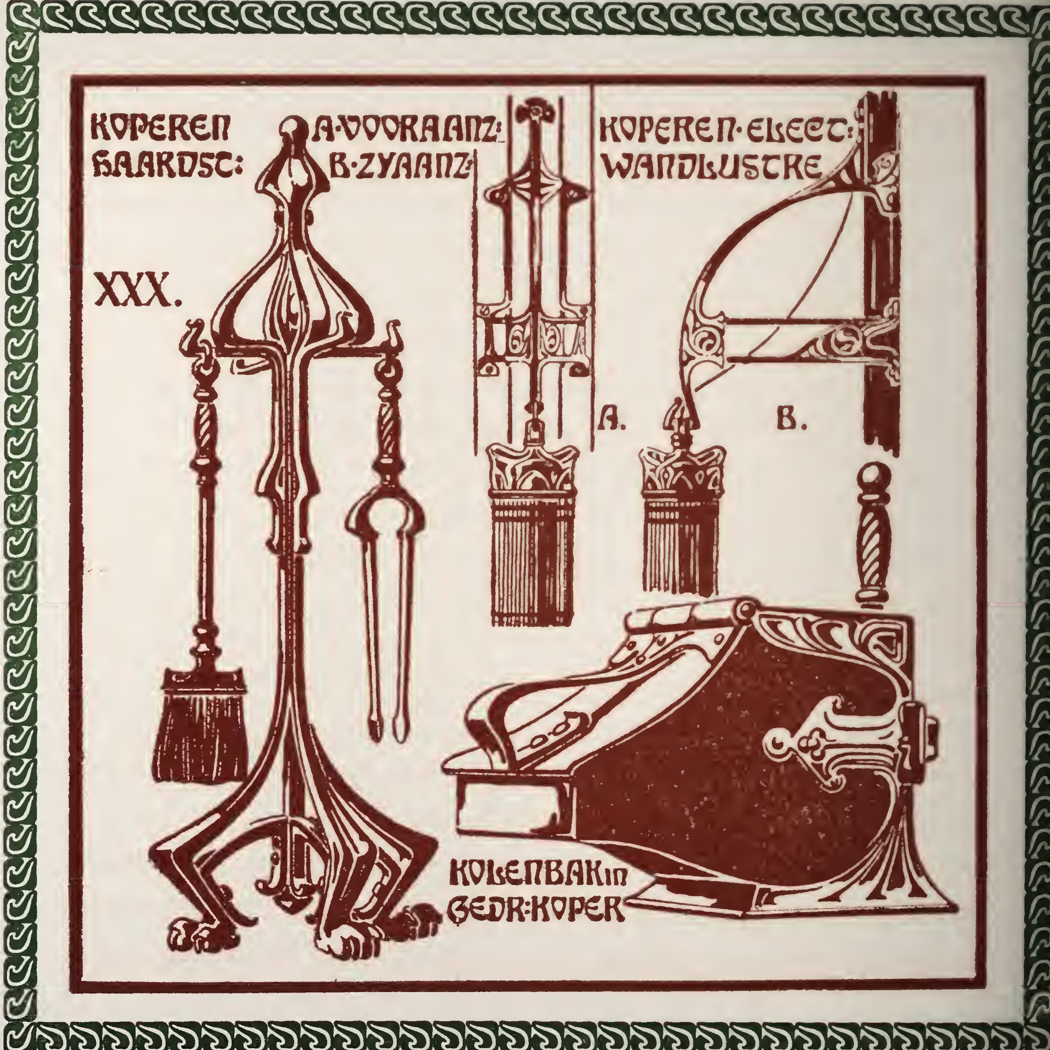
Wij betoogden in ons vorig artikel, dat het niet aangaat, oude meubelvormen klakkeloos over te nemen. Intusschen wil dit volstrekt niet zeggen, dat alleen het „noch nie dagewesene" recht van bestaan zou hebben bij het meubelmaken. Integendeel! William Morris heeft eens gezegd: „Zelfs de oorspronkelijkste kunstenaar is niet in staat een meubelvorm te teekenen, die iets anders zou zijn dan een ontwikkeling of ontaarding van eeuwenoude motieven." En dit is volkomen waar, omdat de grondgedachten, waaraan de meubelen vorm geven, in de meeste gevallen dezelfde zijn gebleven, de eeuwen door. Deze grondgedachten zou men kunnen noemen: geschiktheid om den mensch gelegenheid te geven tot rusten, hetzij in zittende houding (type: stoel), hetzij in liggende (type: bed); geschiktheid om een of meer voorwerpen te dragen (type: tafel) en geschiktheid om iets te bergen, te bewaren (type: kast). En waar de menschheid in al de eeuwen van haar bestaan heeft gezocht naar de beste middelen om deze geschiktheden

MEUBELEN-UITGEVOERD
IN-GEBEITST-EIKENHOUT
RUG EN ZITTING VAN BIEZEN
-MAT EN VARKENSLEER
XXIX.

te bereiken, zou het dwaasheid zijn met al de vroeger verkregen resultaten eenvoudig geen rekening te houden. Indien ergens, dan is hier toepasselijk de leus, die de bouwmeester van het Rijksmuseum op den wand van een der zalen schreef:

Studeer op het oude
Opdat gij 't onthoude
En krachten moogt winnen
Om 't nieuwe te ontginnen.

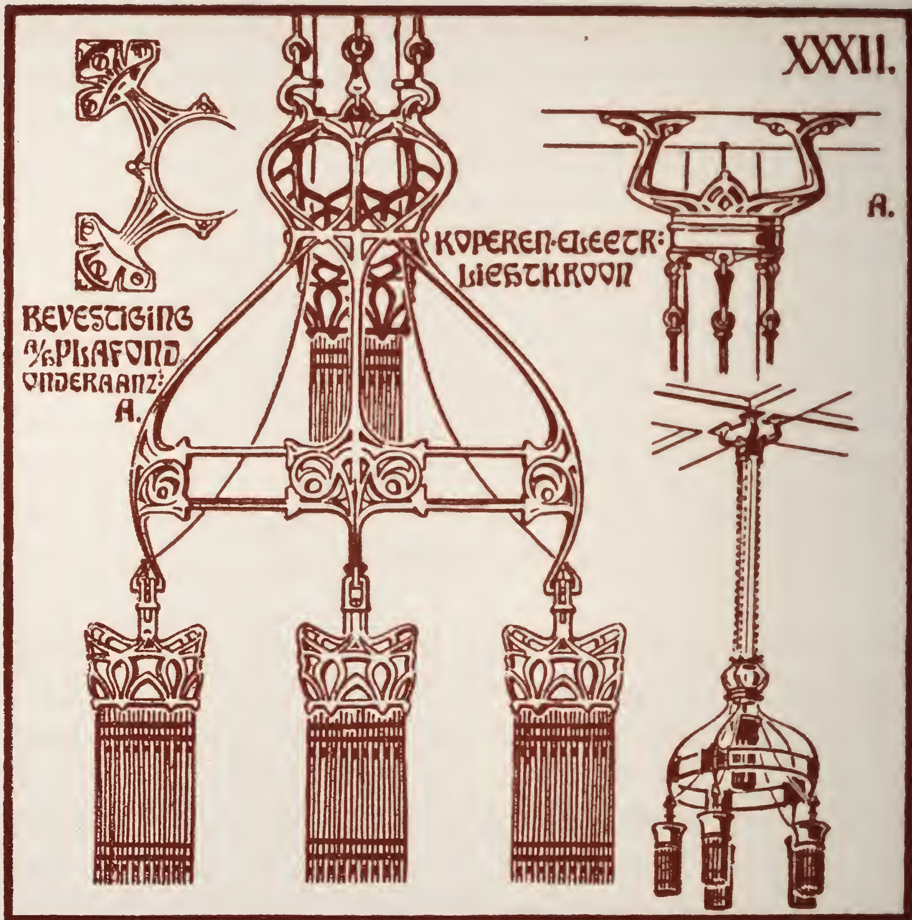
Wij hebben de vorige maal besproken in hoeverre de gewoonten der samenleving naast den primairen eisch van geschiktheid, secundaire voorwaarden stellen, waaraan de meubelen hebben te voldoen. Deze verklaren de historisch verschillende vormen — die echter nimmer hunne overeenkomst met het type hebben verloren. ❧ En het is dan ook als een ziekelijke zucht naar oorspronkelijkheid te signaleeren, wanneer wij — vooral in onze dagen — de wanhopige pogingen zien om juist van dit type, van dezen norm af te wijken. ❧ De resultaten daarvan zijn dan ook uiterst pover. Wij hebben stoelen gehad met vijf of zes pooten, tafels met zoo-

KOPEREN HAARDST:
A·VOORAANZ:
B·ZYAANZ:
KOPEREN·ELECT:
WANDLUSTRE
XXX.
A.
B.
KOLENBAK in GEDR:KOPER

danig en zóó veelvuldig geschoorde onderstellen, dat men geen plaats vond om zijne voeten er onder te bergen en kasten van zóó zonderlingen vorm en bouw, dat zij geen ruimte boden om iets beschut te bewaren en het meest geleken naar een opeenstapeling van étagèretjes, wier eene verdieping niet te bereiken was, zonder gevaar voor de voorwerpen, op een andere étage geëtaleerd. Dit zijn de malle excessen van het modernisme, die men — het zij tot onze eer gezegd — het ijverigst in het buitenland bedrijft. ❧ Bij de betere moderne meubelen worden deze buitensporigheden natuurlijk vermeden. Deze goede meubelen van onzen tijd onderscheiden zich van den kastenmakersrommel, die een twintig jaar geleden nog albeheerschend was, vooral door een streven naar waarheid. En dit is een princiep van zeer ver-strekkende gevolgen. ❧ Op de eerste plaats zal het zich uitspreken in de keuze en behandeling van het materiaal. Ieder kent de z. g. »belijmde» meubelen van onze ouders en grootouders: voorwerpen van een goedkoope houtsoort gemaakt en beplakt met een uiterst dun plaatje van kostbaar hout,

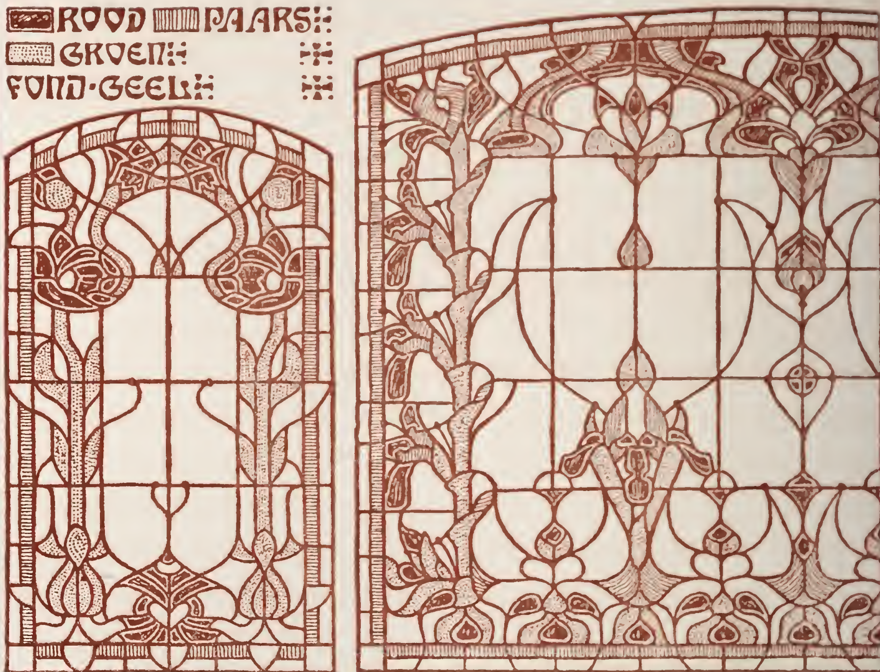

XXXI. MEUBELEN·UITGEVOERD· IN
GEBEITST·EIKENHOUT·RUG
EN ZITTING VAN GEVL: RIET

die er dus op zijn aangelegd iets anders te schijnen dan zij zijn. En men behoeft maar te zien hoe de tijd langzamerhand deze dingen in letterlijken zin heeft gevild, om te voelen dat reeds deze practische reden zich verzet tegen zulken leugen. Een meubel, dat geen stootje velen kan, is reeds daarom niet mobiel, voldoet dus niet aan zijne bestemming. En een eerlijk kunstenaar zal derhalve, als hij goedkoope voorwerpen moet maken, liever trachten een weinig kostbaar materiaal zoo goed mogelijk te verwerken, dan zijn toevlucht te nemen tot zulke schijn-luxe. ❧ Bij de behandeling van het materiaal wordt de waarheid betracht door de vormen in overeenstemming te houden met de eigenschappen der grondstof. Zoo zal men bij buigbare stoffen, als metaal en bij vormbare materies (ceramiek) bij voorkeur gebogen lijnen aanwenden, maar bij de houtverwerking deze vermijden. Hoekige vergaringen zijn voor hout de meest geëigende en dit maakt, dat niet de cirkel, maar vierkant een parallelogram de beste grondslagen, kubus en balk de beste ruimtevormen voor houten voorwerpen zijn. En waar, bij rustmeubelen,

XXXII.
KOPEREN·ELEETR:
LIEHTKROON
BEVESTIGING
A/D PLAFOND.
ONDERAANZ:
A.
A.

gebogen lijnen wenschelijk worden, zal men zorgen deze aldus te construeeren, dat zij de meeste waarborgen van stevigte aanbieden. Het absoluut-verwerpen der ronding schijnt mij bij de houtbewerking een rigorisme, waarvan de scheepsbouw de onnoodigheid duidelijk aantoont. Zelfs Egyptenaren en Grieken hebben dan ook niet geschroomd sterk gebogen houtvormen bij hunne zetels toe te passen. En de uitmuntende staat, waarin de zoo bij uitstek gemakkelijke en het-oog-streelende Lodewijk-XV-leunstoelen zijn bewaard gebleven, doet ook duidelijk zien, dat, bij oordeelkundige bewerking, ook gebogen houtvormen geenszins met de duurzaamheid strijdig hoeven te zijn. (wordt vervolgd)

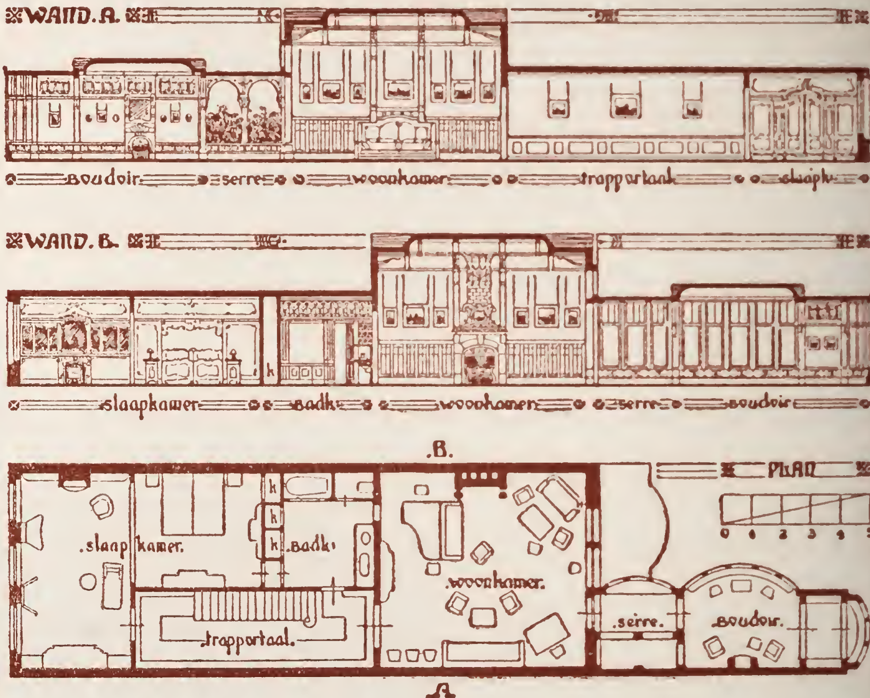
De prenten dezer aflevering zijn zonder veel toelichting begrijpelijk. De schoorsteenmantel van prent XXVIII is uitgevoerd van rood marmer, waarin de versieringen zijn verdiept; de haardkap in geel koper. De klok en stoelen van prent XXIX werden gedacht van donker bruin gebijtst eikenhout; de fauteuil is bekleed met varkensleder in de natuurlijke kleur, dat door riempjes

XXXIII GLAS IN LOOD

aan den rug is bevestigd; de stoel heeft rug en zitting van gevlochten biezen matwerk. De meubelen op plaat XXXI zijn van hetzelfde materiaal met gevlochten riet in rug en zitting, dat gelegenheid gaf er echt „gemakkelijke" stoelen van te maken. De beide platen XXX en XXXII beelden metalen voorwerpen af. De eerste geeft een koperen haardstel, vóór- en zijaanzicht van een electrischen wandluchter en een gedreven kolenbak te zien. Afwisseling van rood en geel koper verlevendigt het aspect van deze voorwerpen. In denzelfden geest is de kroon voor electrisch licht behandeld, waarvan de bevestiging aan het plafond gedetailleerd werd weêrgegeven. Het glas in lood op prent XXXIII eindelijk, is een specimen van eenvoudige versiering, waarbij alleen de verschillende kleuren der ruitjes met de omtrekken der verlooding het patroon teekenen, zonder toepassing dus van glasschildering.

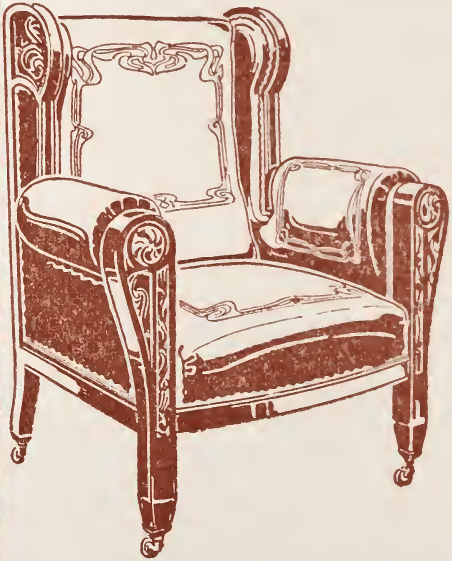
XXXIV PLAN EN OPSTANDEN

TER TOELICHTING BIJ DE ILLUSTRATIES

Volstrekt niet altijd — wij zagen het reeds in een vorige aflevering (de tweede) — is de architect geheel vrij in zijn werk; dikwijls wordt hij geroepen om een bestaanden toestand te veranderen, op te knappen. Zulk werk heeft steeds groote moeilijkheden, maar wordt dubbel bezwaarlijk, indien de verbouwing een oud huis betreft, dat gewoonlijk in den loop der tijden reeds meermalen gewijzigd is, zoodat er van den oorspronkelijken aanleg weinig meer valt te bespeuren. Zelfs de grootere huizen aan de grachten zijn aan dit lot dikwijls slechts gedeeltelijk ontkomen, maar vaak ook heeft men hier alleen aangebouwd en dus bleef van de oorspronkelijke woning althans een aantal bruikbare en behoorlijk ruime kamers behouden. Deze aflevering van mijn tijdschriftje geeft de eerste verdieping te zien van zulk een vrij groot, oud huis aan de Heerengracht, zooals die door mij werd verbouwd en ingericht. Behalve met de niet voor verandering vatbare gegevens van het huis, viel bij de inrichting ook rekening te houden

A. DÉTAIL·ROOSTER voor de VERWARMING
※UITGEVOERD·IN·GEDREVEN·KOPER
B. THEETAFEL·UITGEV: in MAHONIE HOUT
※MET·BEELDHOUWWERK en GEDR: KOPER
C. CRAPEAU·UITGEV: in MAHONIEHOUT
※BEKLEEDING·GROEN met GEEL·GEAPPL:

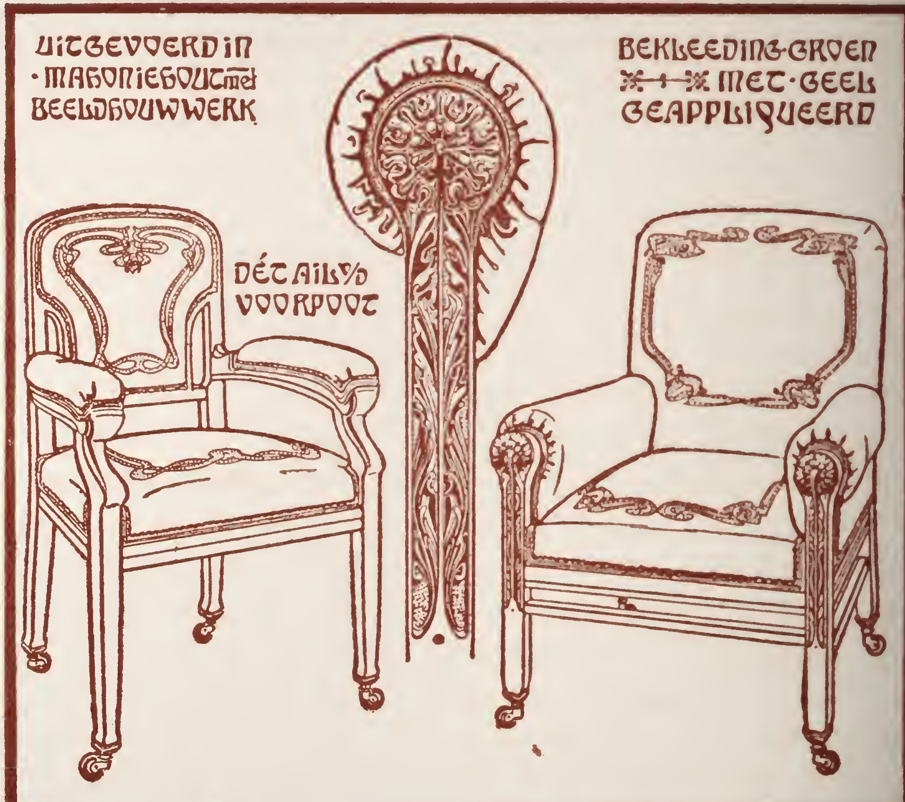

XXXV MEUBELEN DER WOONKAMER

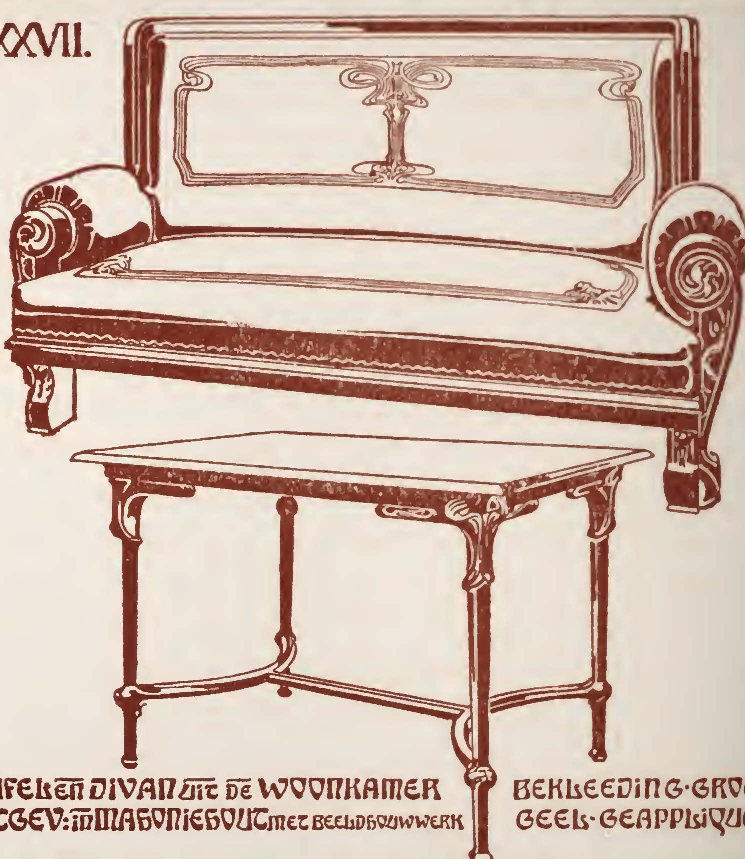
met het feit, dat een goed deel van het bestaand meubilair moest behouden blijven, zoodat de architect niet alles zóó kon maken, als hij het wel zou hebben gewenscht. ❧ De interieurs, die op deze wijze tot stand kwamen, leenen zich niet goed tot afbeelding in penteekening. Daarom zijn naar een viertal fotografische opnamen lichtdrukken gemaakt, die, als buiten-tekst-platen bij deze en de volgende afleveringen worden gevoegd, terwijl de gewone prenten van dit deeltje de bijzonderheden te zien geven. ❧ Ter vergemakkelijking van het overzicht, geeft prent XXXIV een plan der étage en twee opstanden, afbeeldingen van de beide lange wanden der verdieping, die het mogelijk zullen maken de ligging der op de lichtdrukken weêrgegeven vertrekken terug te vinden. ❧ Men zal daarbij ook opmerken, dat het groote achtervertrek, de woonkamer, hooger is dan de andere kamers. Dit is gevolg van het feit, dat zich oudtijds op deze plaats een huiskapel bevond. Overigens wijst het plan-zelf voldoende den weg : aan de straat heeft men een slaapkamer, in verbinding met badkamer en kleedkamertje. Een breede

XXXVI MEUBELEN DER WOONKAMER

gang verbindt dit slaapvertrek met de groote woonkamer, door een kleine serre aan het boudoirtje verbonden. Na deze algemeene opmerkingen, kunnen wij onze wandeling door de kamers beginnen. Van de rez-de-chaussée bereikt men de verdieping langs de trap, die op prent XXXIX is afgebeeld. Deze trap moest zich aansluiten bij de bestaande architectuur van den gang, die uit den tijd van Lodewijk XIV dagteekent en vertoont dus de ietwat gezwollen en zwaarmoedige vormen van het Hollandsche Louis XIV. De leuning is uitgevoerd in mahoniehout, met gesmeed ijzeren hekwerk. De ruimte onder de trap werd benut om er een, bij het geheel passende, rustbank neer te zetten, waarboven een rooster is aangebracht, vóór een radiator der centrale verwarming. ꝟ Voor de slaapkamer moesten ook bestaande meubelen den toon aangeven. Dit bepaalde de vormen voor de wandbetimmering aan beide zijden van den schoorsteen, die aan den eenen kant kastjes, aan den anderen kant o.a. een schrijfbureautje bergt. ꝟ Bij de woonkamer waren dergelijke beperkingen niet aanwezig. De wanden van dit vertrek zijn

XXXVII.

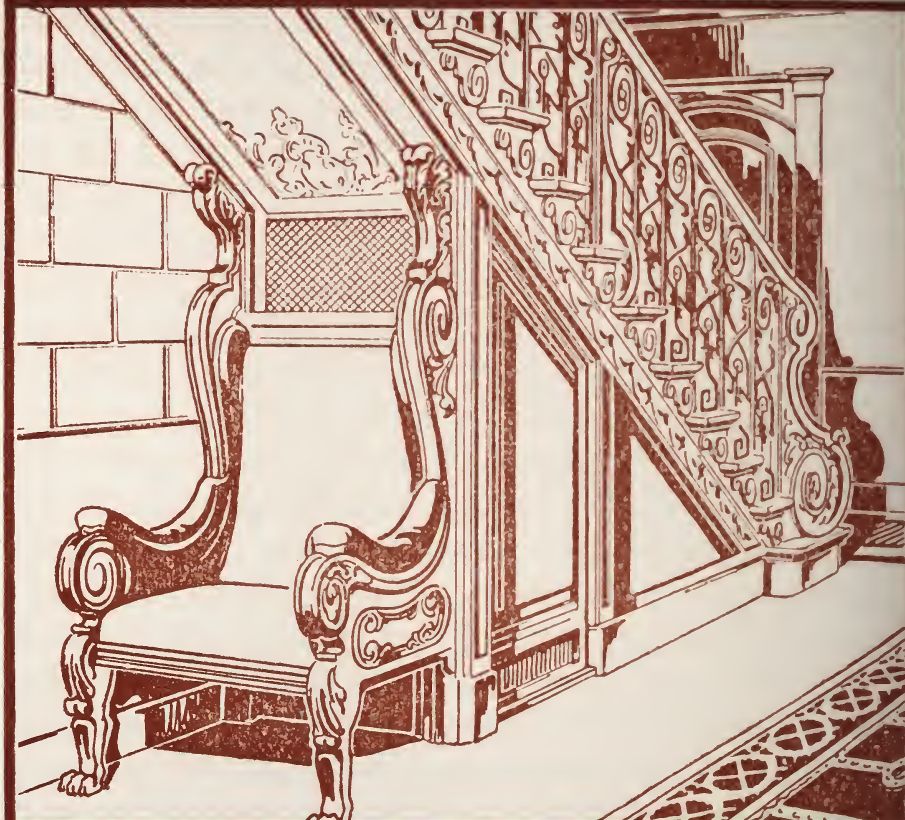
TAFEL EN DIVAN UIT DE WOONKAMER
UITGEV: IN MAHONIEHOUT MET BEELDHOUWWERK

BEKLEEDING·GROEN MET
GEEL·GEAPPLIQUEERD

betimmerd met een lambriseering, uitgevoerd in gepolijst mahoniehout, waarin bloem- en plantornament in verdiept relief gesneden is. De deuren, met groote koperen beslagen, zijn op dezelfde wijze behandeld. Boven deze lambris zijn de muren bespannen met een warm goudgele stof. Een in stuc uitgevoerd fries, in lichte kleuren beschilderd en hier en daar verguld, vormt den overgang tot de zoldering, die door lichte, geprofileerde balken in caissons wordt verdeeld, waarin gobelindoek gespannen is, beschilderd met helderkleurige ornamenten. Het vloertapijt, voor deze kamer ontworpen, is, om het mahoniehout van meubelen en wanden tot zijn recht te doen komen, in gedempte tinten: groen met rood, goudgeel en diep-blauw. Voor een rhytmische indeeling der wanden, bood deze bijna vierkante kamer goede gegevens. Breede deuren met een groote glazenkast er tusschen verlevendigen den muur tegenover de vensters. De eene langswand werd door den schoorsteen in drie vakken gedeeld, wat aanleiding gaf den daar-tegen-overliggenden muur door een groote rustbank en een paar pilasters op dezelfde

XXXVIII.
KLOK·UIT·DE
WOONKAMER
ZOND:
AUG:
30

wijze in te deelen. De gebeeldhouwde consoles, waarop de plafondbalken rusten, helpen verder om eentonigheid te vermijden. ❧ Daar deze kamer vrij groote afmetingen heeft (6.70×7 M.), was een zekere monumentaliteit bij de vormgeving een vereischte. Aan den schoorsteen, voor ons gevoel toch altijd het middelpunt van het huiselijk leven, werd daarom ook zekere importantie gegeven. Op den, in geäderd bruinrood marmer uitgevoerden mantel met getoogden voorbouw, staan twee pilasters en twee zuiltjes in mahoniehout, die de gebeeldhouwde consoles dragen, waarop een der plafondbalken rust. De boezem is met veelkleurige tegels uit de Delftsche fabriek bekleed en van boven met een breeden rand van groen brons versierd. In het midden staat voor den boezem een klok met groen bronzen kast, versierd met plantornamenten in relief, waaruit stengels voortkomen, die zich ombuigen om de peren van een paar electrische gloeilampjes te dragen, die hun licht werpen op de wijzerplaat. Deze is uitgevoerd in rood en geel koper, met zilver geïncrustreerde en veelkleurig geëmailleerde ornamenten, wier vormen het er

XXXIX TRAP MET BANK

achter gelegen raderwerk aangegeven. De wijzers zijn van geciseleerd zilver. Prent XXXVIII geeft een beeld van deze wijzerplaat. ℔ Men zal daarop zien, dat zij ook den datum en den dag der maand aangeeft en dat de uurcijfers niet in een cirkel, maar in een halfrond zijn geplaatst. Het eigenaardige uurwerk, noodig om hierop door twee wijzers het uur juist te doen aangeven, is eene vinding van den méchanicien Jac. Feeterse, wiens naam ik hier des te eer vermeld, omdat Geneefsche horlogemakers de uitvoering van dit uurwerk niet hadden aangedurfd! ℔ Van de meubelen der woonkamer geven de prenten XXXV — XXXVII eenige afbeeldingen. Zij zijn alle van mahoniehout, de zitmeubelen bekleed met groen fluweel en versierd met geäppliqueerde ornamenten in goudgeel. Bij de theetafel valt op te merken dat het blad er los op staat, terwijl zij een bergruimte bevat, afgesloten door deurtjes van spiegelglas, gevat in U-vormige koperen randen. ℔ Behalve door den geelkoperen gashaard, wordt het vertrek verwarmd door radiatoren, waarvoor roosters zijn aangebracht van à-jour-gewerkt koper, als afgebeeld op prent XXXVI.

XL EETKAMER

OVER MEUBELEN EN MEUBILEERING ❧ III ❧

Onder de karaktertrekken der moderne meubelkunst noemden wij op de eerste plaats het streven naar waarheid en wij toonden aan hoe zich dat reeds openbaart bij de keuze en de behandeling van het materiaal (zie bladzijden 60 tot 64). Het krachtigst echter heeft de waarheidszin mede te spreken bij de constructie der meubelen. Dat deze solide zij is niet voldoende: de stevigte moet ook blijken. In menig salon vindt men nog van die vergulde meubelen, eenigszins in den trant van het Lodewijk-XVI- tijdperk, die door hun ranken bouw, ook al zijn zij inderdaad sterk genoeg, iemand huiverig maken ze te gebruiken. Men vreest, dat zoo'n teer stoeltje bezwijken zal als men erop gaat zitten. Deze gewaarwording maakt tastbaar de rechtmatigheid der uitspraak van Charles Blanc: „Un bâtiment qui ne serait pas solide, ou qui le serait sans le paraître, lors même qu'on l'aurait fait admirable, ne nous laisserait pas le loisir de l'admirer, parceque la seule menace d'un péril troublerait en nous l'impression du Beau." ❧ En opdat in ieder meubel een betamelijke

XLI SERRE GEZIEN VANUIT DE EETKAMER

mate van stevigte en duurzaamheid zichtbaar zijn uitgedrukt, is het ook wenschelijk, dat de samenstelling ervan den aanschouwer niet geheel verborgen blijft. De belijmde meubelen hebben ons uitteraard gewend aan een geheel onzichtbare constructie. En uit reactie daartegen is men in den laatsten tijd wel eens te ver gegaan in de tegenovergestelde richting. Men heeft b.v. bij verbindingen met pen en gat de pen zóó zeer laten spreken en zóó krachtig met een solieden wig opgesloten, dat het meubel er eigenlijk ongenaakbaar uitzag, overal beplant met doornen en stekels. En de vermeerdering van het aantal schoren en stutten aan dragende deelen van een meubel is ook al een gevolg geweest van te sterk geprononceerden constructieven zin. Ook hier ligt de waarheid in het midden. ❧ Een beginsel, dat vooral in de Nederlandsche kunst-nijverheid van den laatsten tijd zich krachtig heeft doen gelden is de betrachting van eenvoud. En ook dit is alweer lang niet zoo eenvoudig als het wel lijkt. Het schijnt voorzeker een gezond denkbeeld bij alles wat men maakt zich te beperken tot het inderdaad-noodzakelijke, met vermijding van al wat louter versie-

XLII THEEHUIS (ENTRÉE)

ring, dus weelde, is. Te meer reden bestond er tot een krachtig srteven in deze richting, omdat het langdurig verval der gebruikskunst in de negentiende eeuw ons al te zeer aan het begrip „eenvoud" had ontwend. Een salon, ingericht naar den smaak van tusschen 1870 en '80, vertoont wel het type van on-eenvoudigheid, volgepropt als het is met een overdaad van meubelen, waarvan een groot deel nimmer wordt gebruikt; overladen met bibelots; overal waar er maar een voorwendsel toe is behangen met portières en draperieën; langs de wanden beplant met Mackart-bouquets. Elk voorwerp op zichzelf daarenboven zóó ontaard van vorm, zóó doelloos-kwistig versierd, dat het wezenlijk te begrijpen valt hoe zóó decadent werk deed verlangen naar meer eenvoud. Zelfs verklaart deze toestand eenigszins, dat men er toe kon komen eenvoud en onversierdheid gelijk te achten. Nu hebben wij in den jongsten tijd aan eenvoud ons hart kunnen ophalen: Het boereninterieur scheen soms den toon te moeten aangeven voor den modernen salon.

(wordt vervolgd)

XLIII THEEHUIS

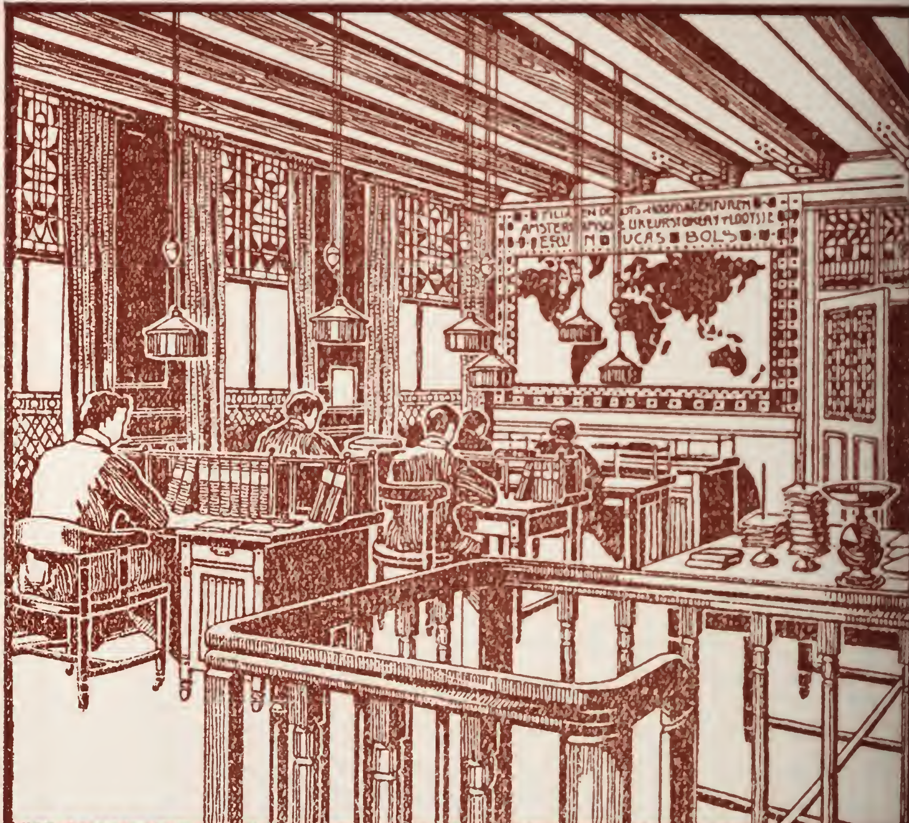
De illustraties van deze aflevering zijn gekozen in verband met hetgeen hiervóór is gezegd over eenvoud. Naar mijne overtuiging zijn het de omstandigheden van elk bijzonder geval, die hebben te beslissen in welk opzicht en op welke wijze eene meubileering „eenvoudig" kan zijn. De salon, op den lichtdruk afgebeeld en beschreven op bladz. 72-78, eischte een eenigszins weelderige behandeling en het zou in waarheid affectatie zijn geweest, gebrek aan eenvoud dus, daar zoo simpele meubelen te gebruiken, als voor een kantoorlokaal (prent XLV) of theehuis (prenten XLII en XLIII) juist geeigend zijn. Bij de laatste is stevigte en doelmatigheid hoofdzaak, zoodat vormen en materiaal, die kracht uitdrukken, behoorden te worden gekozen, terwijl voor de salonmeubelen een duidelijk uitgesproken gemakkelijkheid de voornaamste eisch was. Het hier bijgevoegd plan der kantoorinrichting doet des te meer uitkomen hoezeer in dat geval de eischen der praktijk toongevend waren. Bij de inrichting der woon- en eetkamer, afgebeeld op prenten XL en XLI en in plattegrond op bladzijde 90, kon natuurlijk weêr meer worden gedacht aan zekere

XLIV GLAS IN LOOD EN GESCHILDERD FRIES

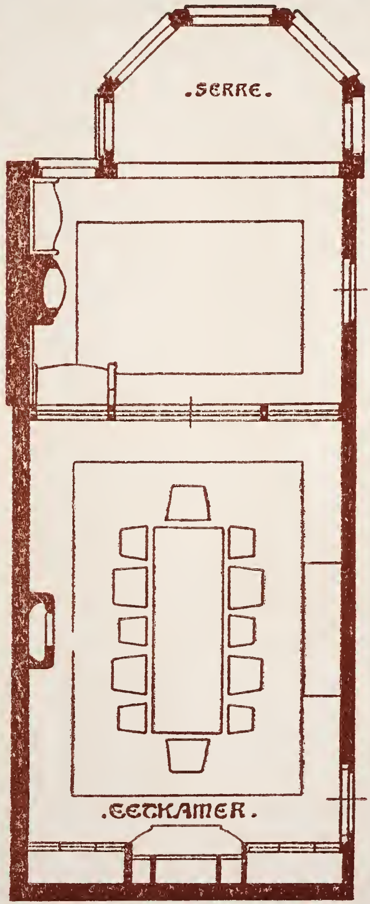
behagelijkheid. De blank-eiken stoelen, met rug en zitting van varkensleder konden daarom minder strak van lijn wezen. In de eetkamer leverde het noodzakelijke buffet het motief voor een wandbetimmering, dat des te dankbaarder werd aanvaard, omdat het gelegenheid gaf vroolijke kleur in het vertrek te brengen, door de kastdeurtjes van glas te maken, zoodat eetservies en glaswerk zichtbaar blijven. Dit schijnt mij inderdaad een beter middel om wat kleur aan den wand te brengen, dan het doelloos ophangen van borden en schalen die nergenstoe

XLV KANTOORLOKAAL

dienen en die altijd gevaar loopen gebroken te worden. Deze afbeeldingen behoeven overigens weinig toelichting. Van het Theehuis valt nog te zeggen, dat de lambrizeering roodgeschilderd is, de wand daarboven met een imitatie van goudleder behangen en tegen de zoldering afgesloten met een geschilderd fries, waarvan op prent XLIV een gedeelte is weêrgegeven. Het glas in lood (op hetzelfde blad) is in hoofdzaak uitgevoerd in geel en groen op een blauwen fond. De meubelen zijn groen gebijtst en met leder bekleed, terwijl op de rustbanken trijp werd toegepast.

A. B.

XLVI.

A. TEGELTABL
FILIAAL. BOLS
TE WIESBADEN

B. TEGELTABL
FILIAAL. BOLS
TE KEULEN

OVER MEUBELEN EN MEUBILEERING IV

Al noemt ook een oude spreuk eenvoud »het kenmerk van het ware« — simplex veri sigillum — den eenvoud, die bij zoodeel voortbrengselen der moderne kunstnijverheid valt waar te nemen, kan men toch moeilijk anders dan gekunsteld noemen. De moderne meubelen, à l'instar van een Larensch of Brabantsch binnenhuis, doen denken aan de salonherderinnetjes van de achttiende eeuw. Niet, dat zij zulke verfijnde gracie bezitten, verre van daar! Maar even ziekelijk als ten slotte toch die achttiend' eeuwsche voorkeur voor het landleven, voor een gemaakt-dichterlijke pastorale heeten moet, even on-waar schijnt mij de terugkeer tot den »eenvoud der vaderen« van sommige hedendaagsche kunstnijveren. Er zijn ongetwijfeld onder de oude, en hier en daar traditioneel nog goed-gemaakte, boerenmeubelen voortreffelijke dingen. Men vindt in dorpskerken nog wel van die simpele stoelen, met bijna ongeprofileerd gedraaide pooten en rugstijlen en met een fijn-gevlochten biezen zitting, die prachtig zijn van vorm en ver-

XLVII GEVEL TE WIESBADEN

houdingen. En sommige musea — Berlijn en Hamburg bv. en, in ons land, het Kunstnijverheidmuseum in Den Haag — bezitten ook minder-alledaagsche, soms sterk versierde, leunstoelen van het platte land, die door een zeer oorspronkelijken bouw uitmunten. Van zulke voorwerpen valt zeker ook wel te leeren en ongetwijfeld zijn zij ook thans nog wel toe te passen, mits voor eene bestemming, waar het gemakkelijke bijzaak is, in een eetkamer bv. Maar het is eenvoudig-willen-zijn à outrance, indien men zulke meubelen overal zich ten voorbeeld stelt en de rigiditeit van hunnen vorm en hun naieve onversierdheid als een onverbiddelijke grondwet voor de schoonheid van een meubel beschouwt. Versiering alléén en op zichzelf is nooit in staat een voorwerp mooi te maken: vorm en ornament worden door den bouw geprimeerd — maar daarmede is het versieren zelf, een ingeschapen trek van iederen mensch, allerminst veroordeeld. En al kan men, gelijk wij zagen, de vrees voor orneering wel verklaren, als reactie op het in den slechten zin uitsluitend decoratief streven van een vroeger geslacht, en al wil men gaarne

XLVIII INTERIEUR TE WIESBADEN

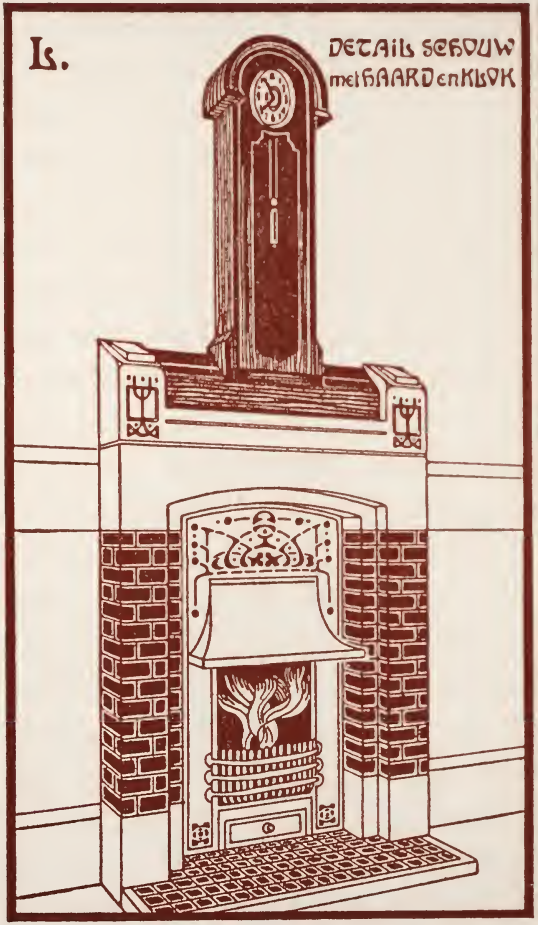
erkennen, dat deze reactie onze oogen weêr heeft geopend voor de eischen van vorm en constructie, het zou armoe van geest zijn op den duur aan zulke ornamentvrees toe te geven. Niet door de al- of niet-versierdheid van een ding wordt zijn eenvoudigheid bepaald, maar door de evenmaat van doel en middel. Een tafel, die meer pooten heeft dan noodig zijn om haar blad een soliede ligging te verzekeren, is on-eenvoudig, al zou zij ook van ruw hout zonder eenige profileering zijn en een rijk gebeeldhouwde leunstoel met kostbare stoffen bekleed kan eenvoudig zijn, indien de vormen ons den indruk geven van rationaliteit en het verband van versiering en vorm klaar is uitgedrukt. (Wordt vervolgd.)

XLIX INTERIEUR TE WIESBADEN

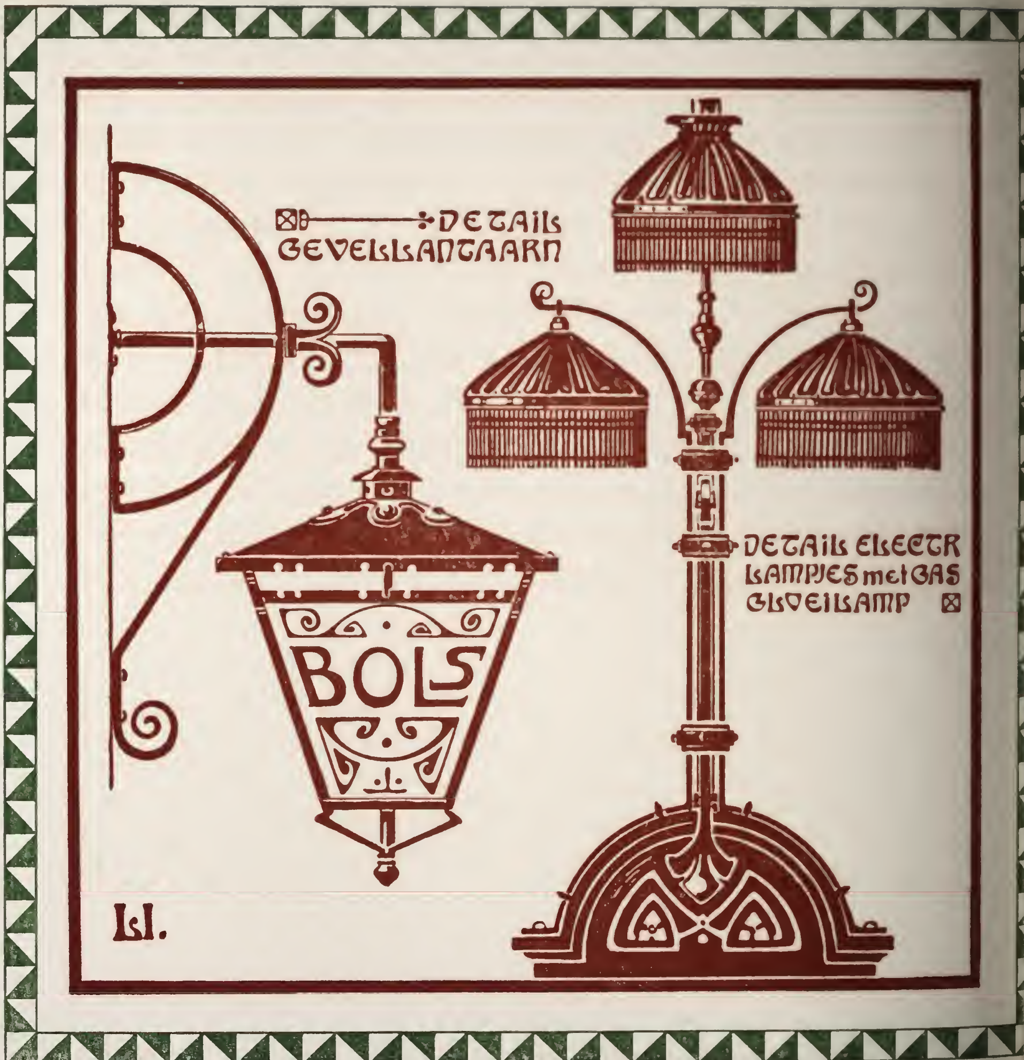
BIJ DE PRENTEN

De illustraties van deze aflevering hebben betrekking op filialen der firma Bols in Wiesbaden en in Keulen. Van dat te Wiesbaden geeft prent XLVII den pui. Van een bestaand huis moest het muurwerk behouden blijven. Alleen venster en deur konden worden veranderd. Zij zijn uitgevoerd in rood gebijtst eikenhout, op een plint van Zweedsch graniet. De platen onder de lantaarns en de bekleeding van den onderdorpel van het venster zijn van geel koper met letters en ornament van gekleurd mastik-émail. Het fries tusschen de consoles van het balkon is geschilderd. De lantarens, waarvan prent LI détails geeft, werden van ijzer gesmeed. De rechter binnenwand van het portiek (dat met een ijzeren vouwhek kan worden afgesloten) is versierd met een tegeltableau, in de zg. sectieltegels der fabriek van 't Hooft en Labouchère te Delft, dat is afgebeeld, met een dergelijk van het Keulensch filiaal der firma, op plaat XLVI. Het eigenaardige der sectieltegels is, dat zij niet éénvormig zijn, maar, als de stukken die gebrand glas samenstellen, in elken

Ls.
DETAIL SCHOUW
met HAARD en KLOK

DETAIL
PLAFONDVERSIERING

vorm kunnen worden gemaakt. Zij eigenen zich dus voor werk met sterk-sprekende omtrekken, daar de voegen der tegels de contouren teekenen of krachtiger doen spreken. Het komt bij deze tableaux dus vooral op de lijnen aan en zoo konden zij zich dan ook leenen tot reproductie in penteekening. Van het inwendige van het lokaal geven de prenten XLVIII en XLIX een beeld. In de geheele compositie werd ernaar gestreefd een Hollandsch karakter te bewaren en de behandeling van vensters, wanden en zoldering sluit zich daarom min of meer aan bij het typisch zeventiend' eeuwsch interieur, zonder daarom een vormelijke nabootsing ervan te willen zijn. In de plaats van een ouderwetschen schouw werd dan ook een meer met het moderne verwarmingssysteem strookende vorm van schoorsteen gekozen. De pilasters daarvan zijn bekleed met effen, goudgele tegels, de toog is van zandsteen, de achterwand boven den gesmeed ijzeren haardkap, werd uitgevoerd in opengewerkt koper. (Zie prent L). De betimmering, van blank eikenhout, staat tegen in de grove kalk wit geschuurde wanden en ook het plafond is wit,

DETAIL GEVELLANTAARN
BOLS
DETAIL ELECTR LAMPJES met GAS GLOEILAMP
L.I.

doch met een polychrome beschildering (prent LI) hier en daar met wat goud verlevendigd. Het fries langs de zoldering is veelkleurig op doek geschilderd en herinnert, evenals de wapens in de karbeelen der moerbalken aan het vaderland van Bols' fabrikaten. De meubelen zijn van eikenhout, met blank leder bekleed. De lampen (prent LI) werden ingericht voor electrisch licht en gasgloeilicht, wat een ongezochte aanleiding gaf de kappen in hangende en staande te verdeelen en dus den vorm van het geheel eenigszins bepaalde. De buiten-tekst-plaat geeft de slaapkamer weêr van de in afl. 6 beschreven woning. (Zie blz. 72.)

LII INGANG EN HAL

TER TOELICHTING DER PRENTEN

De prenten van deze aflevering zijn alle gewijd aan de afbeelding van het woonhuis, in de Jan Luykenstraat naast het mijne gelegen, dat zich in zijne buitenarchitectuur geheel daarbij aansluit, zoodat alleen interieurs er van zijn gegeven. Ook hier zijn de verschillende vertrekken gegroepeerd om een ruim trappenhuis. Prent LII geeft den ingang weer, die door een eikenhouten tochtpui met gekleurd glas in lood van de buitendeur en de vestibule is afgescheiden en door een paar gemetselde bogen gemeenschap heeft met de hal, waarin de trap is geplaatst. De entréeruimte werd benut tot het plaatsen van een groen marmeren schoorsteen, waarboven een spiegel met wandluchters voor electrisch licht. De terrazzovloeren zijn belegd met losse tapijtjes, de wanden in de kalk geschuurd en beschilderd. De borstwering, die het meest gevaar loopt vuil te worden en die ook had dienst te doen als achtergrond voor de eikenhouten trapbetimmering, werd donker gehouden: diep bruinrood. Een eenvoudige geschabloneerde rand vormt daarboven

LIII EETKAMER EN MUZIEKKAMER

den overgang tot het goudgeel van den muur, waarbij het roomkleurig plafond met eikenhouten balkverdeeling goed aansluit. ❧ De eetkamer, muziekkamer en serre loopen in elkander. Van de beide eerste brengt prent LIII een afbeelding, de laatste ziet men op plaat LV. Van eet- en muziekkamer bestaat de vloer uit parketwerk, belegd met een karpet, omdat in beide gevallen, zij het dan om verschillende redenen, een vloer, geheel met tapijt bedekt, verkeerd zou zijn. De wanden der eetkamer zijn in de kalk rood geschilderd en sluiten aan met een gedecoreerd fries tegen de zoldering, die door eikenhouten balken is verdeeld in vakken, op een roomkleurigen grond met polychrome ornamenten beschilderd. De schoorsteen, eenigszins in schouwvorm, is van rood marmer en draagt een paar armluchters, evenals de lichtkroon van geel koper en voor electrische gloeilampjes ingericht. De doorgang naar de muziekkamer heeft eikenhouten wandkastjes, afgesloten met groen muffled glas, de meubelen zijn eveneens van eiken in de was en bekleed met rood trijpt. Zoo werd hier de aardige les van Guichard betracht: „Dans la

LIV HEERENKAMER

salle à manger faites, que les meubles, par leur aspect et leurs teintes, paraissent nous chanter encore une vieille chanson de nos pères, donnez-leur comme un visage et une robe de fête, et ne franchissez jamais les nuances du vieux chêne qui rappelle si bien la chaude patine du rôti cuit à point." ❧ De serre heeft aan twee zijden vensters, gedicht met gekleurd glas in lood, en ontvangt ook van boven door een glazen kap nog licht, waarvan de felheid weder door gebrand glas wordt getemperd. De eene smalle wand heeft een stookgelegenheid, met een eikenhouten omtimmering, die een spiegel en kastjes bergt. Daarboven is een geschilderd decoratief paneel aangebracht. De zitmeubelen zijn hier van gevlochten riet, met een eenvoudige effen stof bekleed, de tafel is van blank eikenhout. ❧ De dispositie van deze drie vertrekken bracht mede, dat de wandbehandeling een betrekkelijk sobere bleef. Zij was er op aangelegd deze kamers zooveel mogelijk één te doen zijn om daardoor een ruimte te scheppen, die door groote lichtopeningen en door weinig afsluitenden wand onmiddellijk eenluchtigen, vroolijken indruk zou geven.

LV SERRE

Het is opmerkelijk hoezeer veel vensters en deuren, zelfs bij avond, wanneer zij dus geen licht doorlaten, een opwekkenden invloed hebben op het aspect eener kamer. En misschien heeft Havard gelijk, als hij ter verklaring van dit verschijnsel zegt: »Een muur, die ons aan alle kanten omgeeft, vormt een slagboom tusschen ons en de buitenwereld. Hij isoleert ons en de eenzaamheid is in het leven een bron van droefenis en somberheid — doorboor dien muur en elk venster, elke deur, die gij opent geeft ons een gelegenheid te meer om in betrekking te komen met het leven dat ons omringt. Daarom staat de vroolijkheid van een vertrek, een huis of een gebouw in het nauwste verband tot het aantal openingen, die het bezit.« Niet altijd, natuurlijk, bestaat er gelegenheid zooveel deur- of vensteropeningen aan te brengen als men wel zou wenschen, maar een goed geplaatste groote spiegel kan dan soms dienen om den ernst van een kamer te verminderen. Bij de op prent LIV afgebeelde studeer- en rookkamer hadden de wanden uitteraard een gewichtiger rol te vervullen. Zekere ernst en afgeslotenheid zijn hierbij

LVI BADKAMER

op haar plaats. De vloer kreeg daarom een geluid-dempende bedekking door een moquet-tapijt, waarop Perzische kleedjes. De wanden werden in een rustig groen geschilderd en met gebijtst eikenhout betimmerd. Boekenkasten met deuren van groen moffelglas vonden langs den eenen muur hunne aangewezen plaats, een rustbank met kleine kastjes erboven vroeg een deel van een der andere wanden, die verder door een schoor-steen in geel marmer en eene paneelbekleeding wordt in beslag genomen. De meubelen zijn van hetzelfde materiaal als de betimmering, de stoelen aan rug en zitting met een effen groene stof overtrokken. Het boven-deel der muren sluit met een eenvoudig geschilderd fries tegen de roomkleurige, polychroom omrande, vlakke zoldering. ¶ Plaat LVI geeft een kijkje in de badkamer van het huis. Hier moesten natuurlijk eischen van praktijk en hygiene geheel den toon aangeven. Voor wand- en vloerbekleeding kreeg de ceramiek dus het grootste aandeel: de vloer is belegd met roode en gele tegels, de wand grootendeels bedekt met geel ver-glaasde tegels, waartusschen groene banden. De be-

LVII. VERSCH: DECORATIE-MOTIEVEN

stemming der kamer deed de motieven aan de hand voor het geschilderd fries, dat langs het plafond is aangebracht: golflijnen en waterlelies spreken van het koele water in eenzame vijvers waar de nymfen zich baden en dat hier, op prozaïscher wijze toegepast, toch niet minder weldadig is. De dubbele wasch- en toilettafel, met spiegel als achterwand, heeft een marmeren dekblad en is, evenals de omtimmering der badkuip, van gepolijst mahoniehout uitgevoerd. Overigens is hier natuurlijk aanwezig al wat in een badkamer thuisbehoort, zoodat verdere toelichting hier evenmin noodig is als voor prent LVII, die détails geeft van verschillende der aangewende versieringsmotieven. De lichtdruk, die als buiten-tekst-plaat bij deze aflevering is gevoegd, heeft betrekking op serre en boudoir van de in aflevering 6 beschreven woning die op prent XXXIV gemakkelijk zijn terug te vinden.

LVIII TRAPPENHUIS AMST. BANK

OVER ARCHITECTUUR EN AMBACHT.

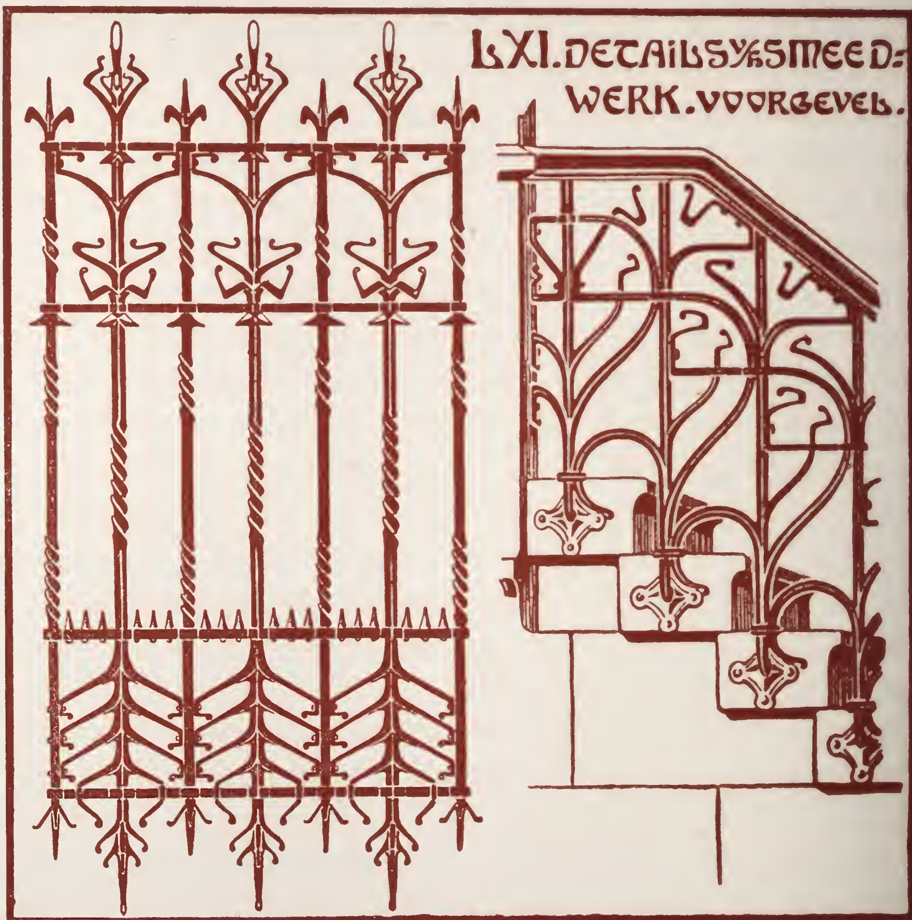
Er is al heel wat gestreden over de vraag of de architectuur eigenlijk wel tot de kunsten behoort. Zóó zeer rekende men een absolute vrijheid tot het wezen der kunst, dat Vrouw Architectura, die zich in haar vrijen scheppingsdrang altijd belemmerd ziet door eischen van praktijk, geen geheel onverdachte representante der kunst scheen te zijn. Zonder ons hier moe te maken met een krakeel, dat voor kunstfilosofen — Duitsche vooral — nog altijd aantrekkelijk blijkt, meenen wij den architect nog wel tot de kunstenaars te mogen rekenen, zoolang het althans als vaststaand mag worden beschouwd, dat het maken van mooie dingen ook zijne taak is. Maar eene waarheid blijft het, dat aan de uitoefening van geene kunst zooveel zwarigheden zijn verbonden als aan die van den bouwmeester. Op de eerste plaats is hij in de conceptie van zijn werk al dadelijk gehouden aan de eischen eener bepaalde opdracht, want of hij een kerk, een paleis of een pakhuis te bouwen krijgt, er zijn altijd zeer positieve gegevens, waar binnen hij

zijne fantasie heeft te beperken. En bij de omzetting van zijn ontwerp tot voltooid bouwwerk komen ook al weer allerlei onafwijsbare eischen der praktijk, wetten en eigenschappen van constructie en grondstof, hun krachtig woord meêspreken. ❧ Indien nu de architect heeft rekening gehouden met al deze bezwarende omstandigheden... indien het hem gelukt is een gebouw te ontwerpen, dat voldoet aan de eischen zijner bestemming, uit gepaste grondstoffen behoorlijk kan worden geconstrueerd... en dat daarbij mooi is; indien dus in zijnen geest het kunstwerk geschapen mag heeten — dan moet hij het over laten aan de vaardigheid van anderen om de schepping zijner gedachten tot werkelijkheid te maken: metselaar, timmerman en smid, schilder en beeldhouwer zullen nu gezamenlijk vorm gaan geven aan zijne ideeën. Begrijpen zij hem slecht, zijn zij niet zeer bekwaam voor hun eigen werk, hapert er iets aan hunne harmonische samenwerking — in al deze gevallen kan het voltooide bouwwerk nimmer de zuivere uitdrukking heeten van wat de bouwmeester bedacht. ❧ Men begrijpt dus, dat er een zeer nauwe

WISSELS

samenhang bestaat tusschen den bloei der architectuur als kunst en den bloei van het ambacht. Wat Veth eens van Dr. Cuypers schreef: dat, „al kon hij met kloekheid zijn denkbeelden handhaven in dit land, hij hier niets vond om de hand te zijn tot het wel uitvoeren van zijn gedachte" — het is een euvel, waarmede ten slotte in onze dagen ieder bouwmeester min of meer te kampen heeft. ⸿ Bij oude gebouwen, die dagteekenen uit tijden, waarin het ambacht op een zeer hoogen trap van ontwikkeling stond, is de gelukkige invloed vau die omstandigheid voor den nauwlettenden beschouwer dan ook alleszins waarneembaar. ⸿ Aan een eenvoudigen baksteengevel wist de metselaar, die nog liefde had voor zijn vak, door geestige vlechtingen kleur en leven te geven; een spiltrap maakte de timmerman met zooveel zorg, met zooveel oog voor een profiel, zooveel gevoel voor ieder détail, dat het utiliteitsding een bekoorlijk kunstvoorwerp werd. Eu hoe zouden de reusachtige monumentale bouwwerken der middeleeuwen geworden kunnen zijn tot de prachtige, stijlvolle geheelen, die wij kennen, indien niet alle onderdeelen

LXI. DETAILS V/H SMEED-
WERK. VOORGEVEL.

met begrip en toewijding en workmanship door de werklieden waren uitgevoerd! Wat bij middeleeuwsche gebouwen ons ook zoo bizonder treft, is, dat zij, hoe rijk soms ook versierd, toch rustig zijn gebleven. Er is een zoo gelukkige harmonie, een zoo groote geestelijke eenheid tusschen bouw en versiering. Een hedendaagsche gevel met veel beeldhouwwerk wordt al heel gauw druk, popperig. De beelden dragen elk voor zich zóózeer de aandacht, dat zij de rust van het geheel verstoren. Dit wist de middeleeusche decoratieve kunstenaar te voorkomen. De lijnen van zijn werk sluiten zich geheel aan bij het bouwkunstig geheel waarin zij moeten passen en, waar noodig, beperkt hij zich tot een breede, niet in kleinigheden verloopende behandeling. ❦ Gelukkig is onze tijd er toe gekomen deze dingen in te zien. Het ambacht wordt op vele wijzen bevorderd, het talent van den arbeider in eere hersteld. Het is zeker nog maar een begin, doch de wil, de neiging bestaat. Ieder bouwwerk kan in dit opzicht een leerschool zijn en het behoort tot de taak van den architect door nauwlettende zorg voor het „détail", door streng

LXII DETAILS VOOR HET BEELDHOUWERK

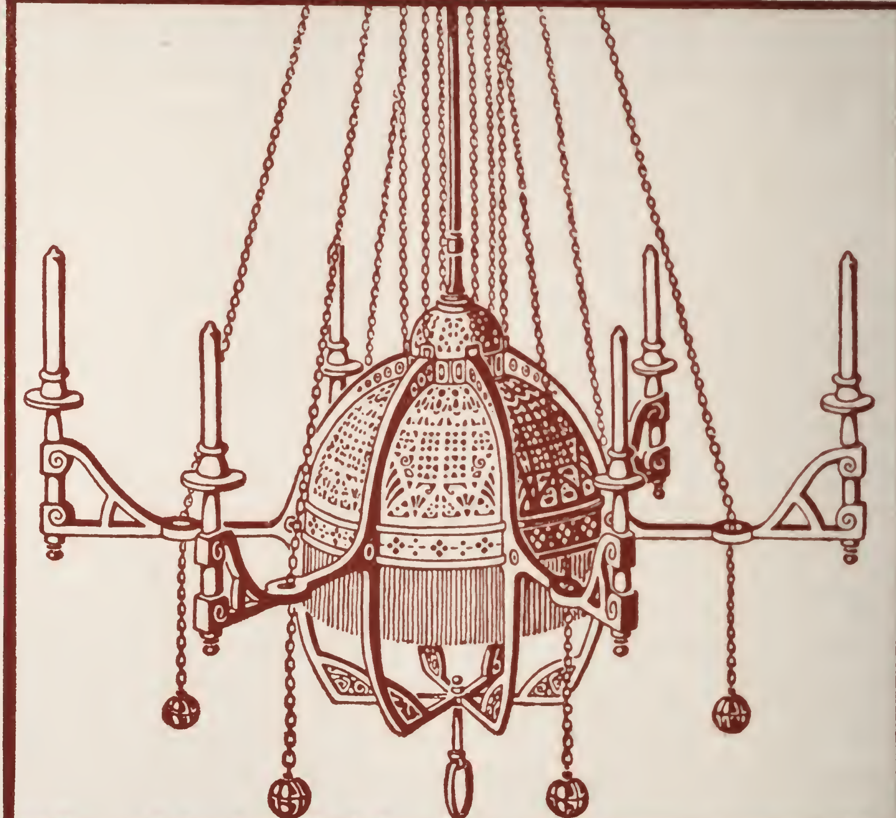
toezicht op het louter handwerkelijk deel der uitvoering, tot de herleving der kunst in het ambacht bij te dragen. Want hoe nuttig ambachtscholen ook zijn — de leerling werkt er altijd onder zeer bizondere omstandigheden. Eerst in het leven, op het werk zelf, het karwei, maakt hij kennis met de eigenlijke praktijk en daar moeten zijne handen gewend worden aan het goede verrichten van den hem toevertrouwden arbeid. ❦ Het belang van de goede samenwerking tusschen den architect en den kunstnijvere of den ambachtsman zal in het voorgaande voldoende zijn gebleken, om te wettigen, dat de illustratie van deze aflevering gedeeltelijk werd gewijd aan wat men „details" pleegt te noemen, zonder dat dit nu juist kleinigheden zouden mogen heeten. De prenten LVIII tot LX geven een beeld van het trappenhuis en de voorvestibule in het gebouw der Amsterdamsche Bank aan de Heerengracht te Amsterdam. ❦ De wanden van beide ruimten zijn geheel bekleed met Ober-Kirchner zandsteen op een lambriseering van gepolijst Beiersch graniet. De raam- en deuropeningen en de trapnissen zijn met ornamentaal beeldhouwwerk

LXIII·MOTIEVEN VH
BEELDHOUWWERK

omlijst. In de vensters is eenvoudig glas-in-lood aangebracht, terwijl het trappenhuis daarenboven licht ontvangt uit een koepel waarin gebrandschilderde glazen met voorstellingen der voornaamste handeldrijvende natiën en hare hoofdsteden. Treden en bordessen, der geheel van ijzer geconstrueerde trap, zijn met Comblesancien-marmer belegd, de vloeren uitgevoerd in terrazzo, de meubelen van teakhout: kortom er is gezorgd, dat deze voor druk bezoek bestemde ruimte uit duurzame materialen werd samengesteld. De koperen luchters voor electrischlicht werden geplaatst boven de deuren en onder de draagpunten van den koepel, in de voor-vestibule — welker proportie werd bepaald door de behoefte aan vele loketten — aan de moerbalken van het teakhouten plafond. ꝸ De overige prenten geven détails van ijzerwerk en in zandsteen gehouwen consoles en sluitsteenen uit dit interieur. Prent LXII beeldt een paar decoratieve figuurtjes af: hardsteenen supports voor de afvoerpijpen van het regenwater. Het sculpturale werk werd gemaakt door de beeldhouwers Van den Bossche & Crevels.

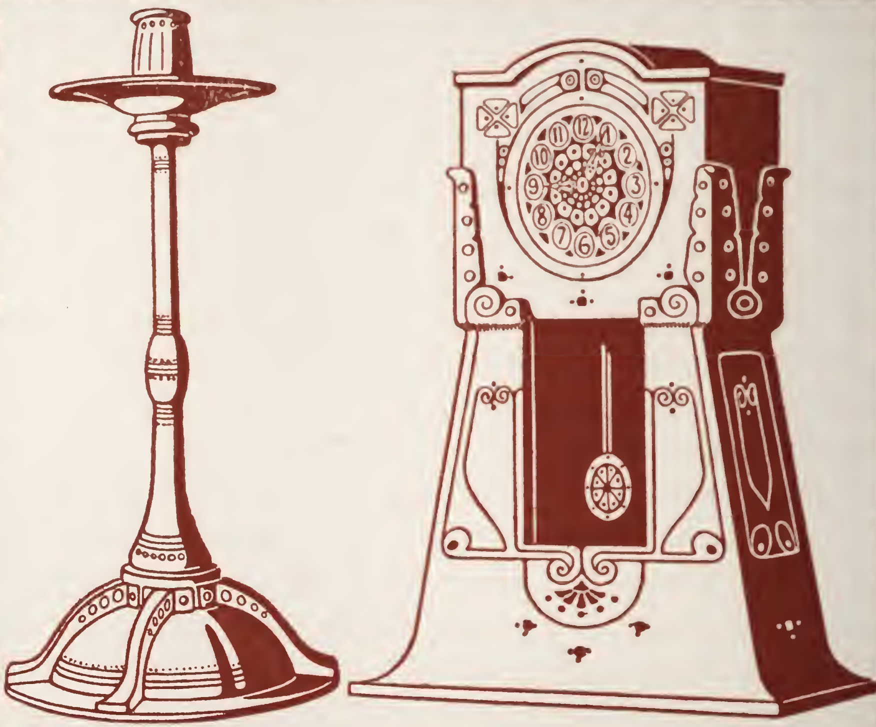
..OTTING & Co AMST.

LXIV LICHTKROON IN ROOD EN GEEL KOPER

DE IDEALE WONING

Wanneer ik mij een huis liet bouwen, dan zou het, vóór alles, heel veel licht moeten hebben. De toegangshal moest bovenlicht ontvangen, door warm geel glas, zoodat een gestadige zonneschijn stroomde over de trap en alle verdiepingen, 's zomers en 's winters. Midden in deze entrée een groote tafel met de beste kranten en langs de wanden hangers voor geïllustreerde tijdschriften, zoodat de hal een wachtkamer werd, waar men zich niet hoefde te vervelen. In alle kamers moesten de vensters doorloopen van den vloer tot de zoldering, zoodat het licht van één plaats binnenkomt, al was die ééne plaats dan ook een gansche wand... maar geen spiegel op een console tusschen de vensters. Dat is altijd onaangenaam licht; er mag geen ruimte tusschen de vensters zijn. De eetkamer zou beneden komen, zoodat men ieder oogenblik naar buiten kon gaan, en zij moest hoog zijlicht hebben, opdat niet een deel der gasten voortdurend in het licht moet kijken. 's Avonds zou het plafond baden in licht, maar geen licht op tafel, want dat ver-

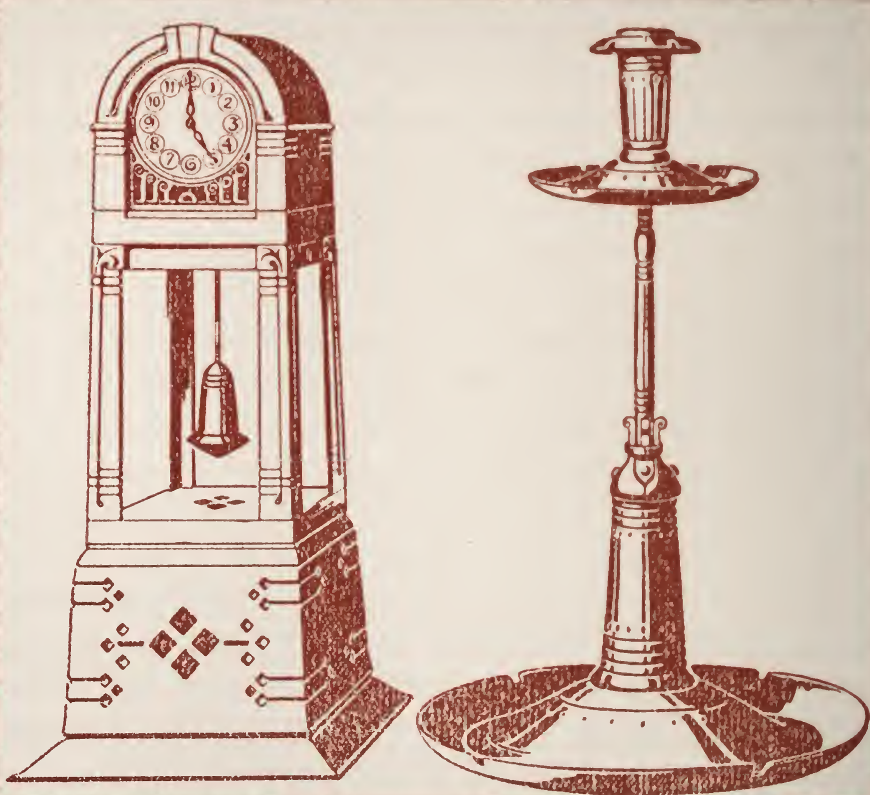
LXV KOPEREN KANDELAAR EN KLOKJE

blindt de oogen; hoogstens „fairylights," verborgen onder de bloemen, zoodat het tafelblad er uitziet als geheel bedekt met lichtwormpjes en zelf onzichtbaar blijft. ꝯ Geen eigenlijke salon, maar een muziekkamer, heel-en-al betimmerd, en een reuzenbibliotheek, ieder aan een heel anderen kant van het huis, zoodat de bibliotheek zoo stil en de muziekkamer zoo klankrijk mogelijk is. Waartoe dient een salon, waarin geen boeken en geen muziekinstrumenten zijn? Het is het treurigste, koudste vertrek van het huis, een geraffineerde „mooie kamer," waarin men niets doet dan beuzelpraatjes houden. ꝯ De kamers alle doodeenvoudig, ieder anders geschilderd, en de meubelen in dezelfde kleur, voorzien van mooie kussens, die goed gewasschen kunnen worden... Op de slaapkamer, naast het bed étagères, zoodat alles bij de hand is wat men 's nachts kan noodig hebben: boeken, schrijftuig, postpapier en zelfs een handwerkje... ꝯ Alleen de eetkamer moet donker van kleur worden gehouden om behagelijk te zijn, de oogen moeten er evenzeer rusten als het geheele lichaam en daarvoor dient gedempt licht. De meeste

LXVI. ASCHBAKJE EN TAFELLAMP.

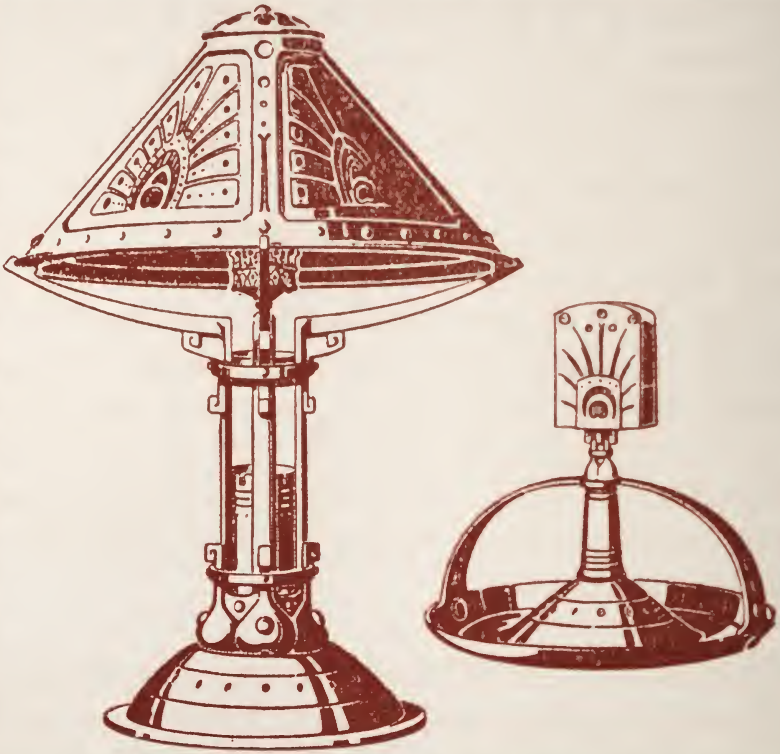

menschen zijn ook niet mooi, terwijl zij kauwen, en het is dus een weldaad hen daarbij niet te sterk te verlichten! De electriciteit heeft een oogenblik gedreigd de familietafel onder de groote lamp te doen verdwijnen. Maar men bedenke toch, dat zonder familietafel, waarom men 's avonds gezeten is en waaraan ieder wat anders kan doen: werken, schrijven, lezen of themas maken, praten enz. geen huis gezellig, geen winteravond genoeglijk kan zijn. ꝯ De keuken moest geheel en al buiten het huis liggen, met een gang eraan verbonden. Want anders maakt de etenslucht altijd eenige uren van den dag onaangenaam. ꝯ De kamers vooral niet groot: kleine kamers zijn veel huiselijker, als men maar genoeg plaats tegen en achter de muren heeft om zijn boeltje te bergen. Altijd eenigszins in den geest van scheepshutten, waar met de ruimte gewoekerd is, waar men alles vlak bij de hand en voor het grijpen heeft. Natuurlijk zooveel mogelijk balcons en verandahs, dat men altijd een luchtje kan scheppen, zonder daarvoor juist naar buiten te moeten gaan. 's Winters kan men ze desnoods voorzien van dubbele

LXVII KOPEREN KLOKJE EN KANDELAAR

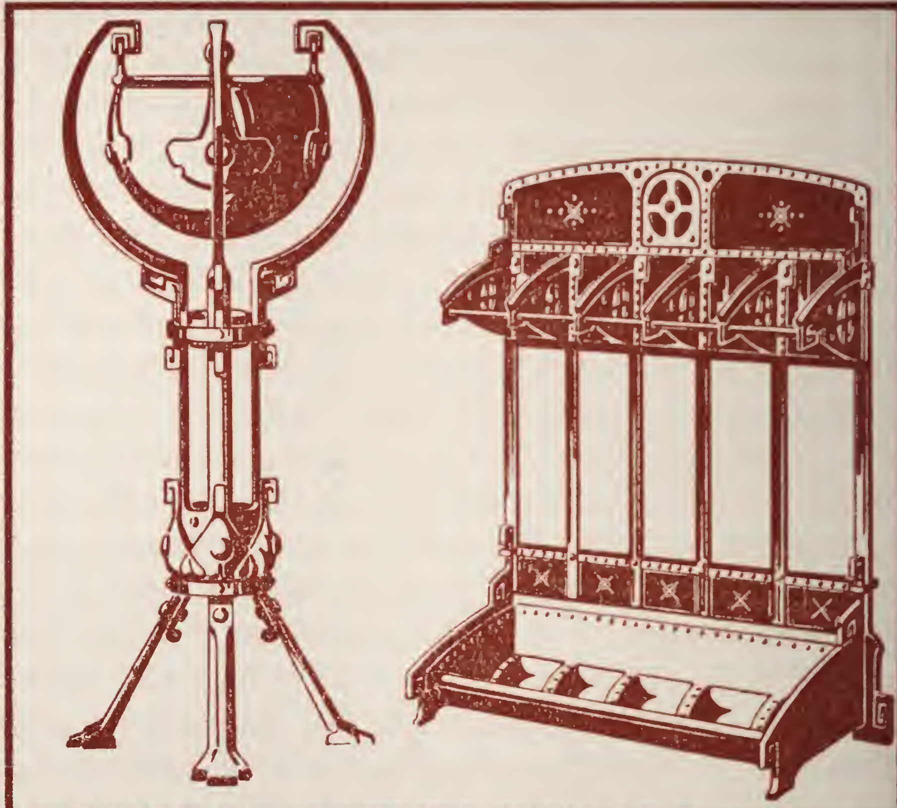
deuren met kussens er tusschen om tocht te voorkomen en in den vloer langs de deuren heetwaterverwarming, zoodat de lucht altijd verwarmd in de kamer komt. Toch moet er ook nog een open haard of een kachel zijn, dan kan ieder naar believen een beetje warmte krijgen, zonder dat de anderen voor zijn pleizier behoeven te stikken of te bevriezen.... ☙ Om te maken dat de hal, al ware zij ook nog zoo klein, gezellig blijft, moet er een vestibule zijn, desnoods in miniatuur, waar men zijn parapluie, hoed en mantel kan achterlaten. Dan kan de hal een salon zijn, muziekkamer zelfs als het er op aan komt.... Te veel verlichting is geheel uit den booze, dat maakt ongezellig. Meestal behoorde de familielamp te volstaan, maar deze dan ook goed en hel, zoodat een ieder genoeg licht heeft. En als men dan, in een grootvadersstoel de krant lezend, wil dutten, moest men voor die gelegenheid dicht bij den kachel een schemerlampje hebben. Voor lees- en schrijftafel blijven de eenvoudige studeerlampen met groene kap het beste. ☙ Ieder vertrek kan men prettig maken, zelfs het onaanzienlijkste van het huis, met boeken en platen.

LXVIII SCHEMERLAMP · LUCIFERSTANDAARD

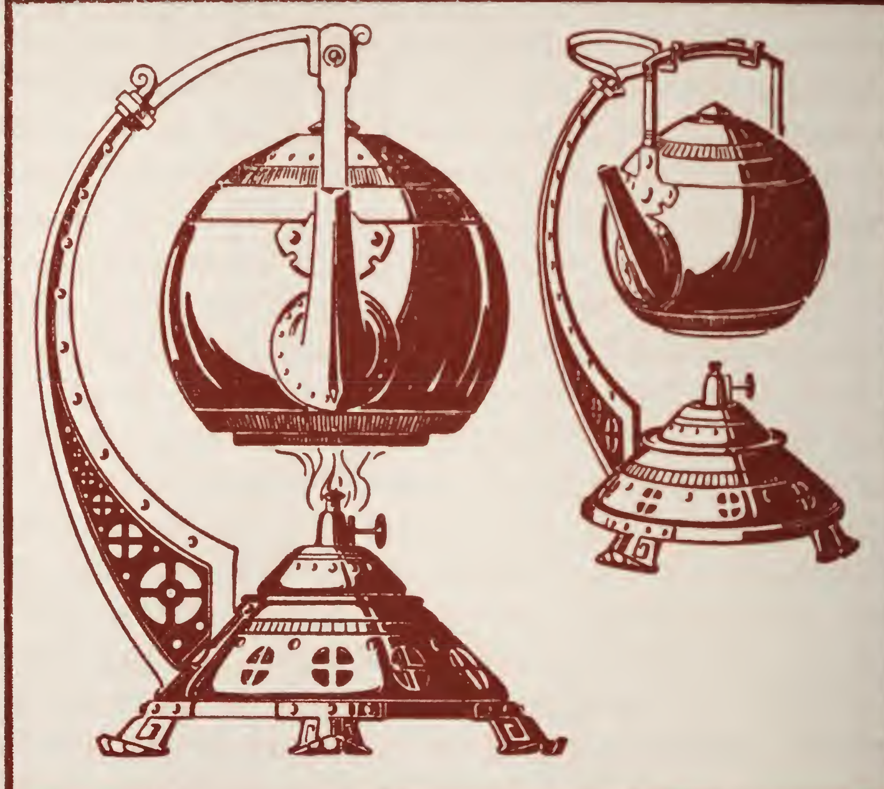
Als maar het goede op de goede plaats komt. Ik ben erg tegen luxe in de woningen, te groote gordijnen, te dikke tapijten... men komt ten slotte toch graag bij het allereenvoudigste terug.... wat tegelijk het voordeel heeft, dat er geld overblijft voor een vleugel en voor boeken. Behangsels zijn mij een ware verschrikking; nooit zou ik behangsel willen hebben, maar een gepleisterde muur, geschilderd in een kleur, die past bij wat ik erop kan hangen. Een stoel, een schrijftafel, boeken, zóó geplaatst, dat men er makkelijk bij kan, daarboven een mooi schilderij, of desnoods een goede foto naar een schilderij, voldoende licht uit een tot de zoldering reikend raam, dat ik kan openmaken en met gordijnen bedekken naar gelang ik het noodig heb — wel, wat wil men meer?"

Het bovenstaande is ontleend aan een beschouwing over „de ideale woning" door Carmen Sylva. De eenigszins aphoristische vorm is grootendeels gevolg van het feit, dat ik het stuk niet in zijn geheel weergaf, maar verschillende uitwijdingen wegliet. Deze wenschen

LXIX BLOEM- EN PARAPLUIESTANDAARD

van een hoog beschaafde vrouw zijn grootendeels zoo goed doordacht, geven blijk van een zóó goeden kijk op de zaak, dat ik mijne lezeressen en lezers met de bewerking geen ondienst meende te doen. ❧ De gemoedelijke toon van dit stuk, waarin de huisvrouw met zoo innige belangstelling weergeeft wat zij zich droomt als het ideaal voor haar woning — haar rijk in engeren zin — voert onwillekeurig tot een beschouwinkje van wat men de ethische zijde der huisinrichting zou kunnen noemen. ❧ Het echt-vaderlandsch Sinterklaasfeest trouwens, met de aardige gewoonte van verrassende geschenken, brengt, nu het weer in aantocht is, als vanzelf een zekere vertrouwelijke stemming mede, en de vragen waarmede een ieder zich weder bezig houdt over een week of wat, de groote vragen: wat zal ik sturen aan A, waarmede kan ik B het best verrassen — zij staan ook, welbeschouwd, in nauw verband met het onderwerp van dit tijdschriftje. Want zij voeren alras tot de conclusie, dat het gelukkige stervelingen zijn, die leven in een woning waar niet alles precies volmaakt en compleet en heelen-al gereed is; gelukkig voor zichzelf, omdat zij ter

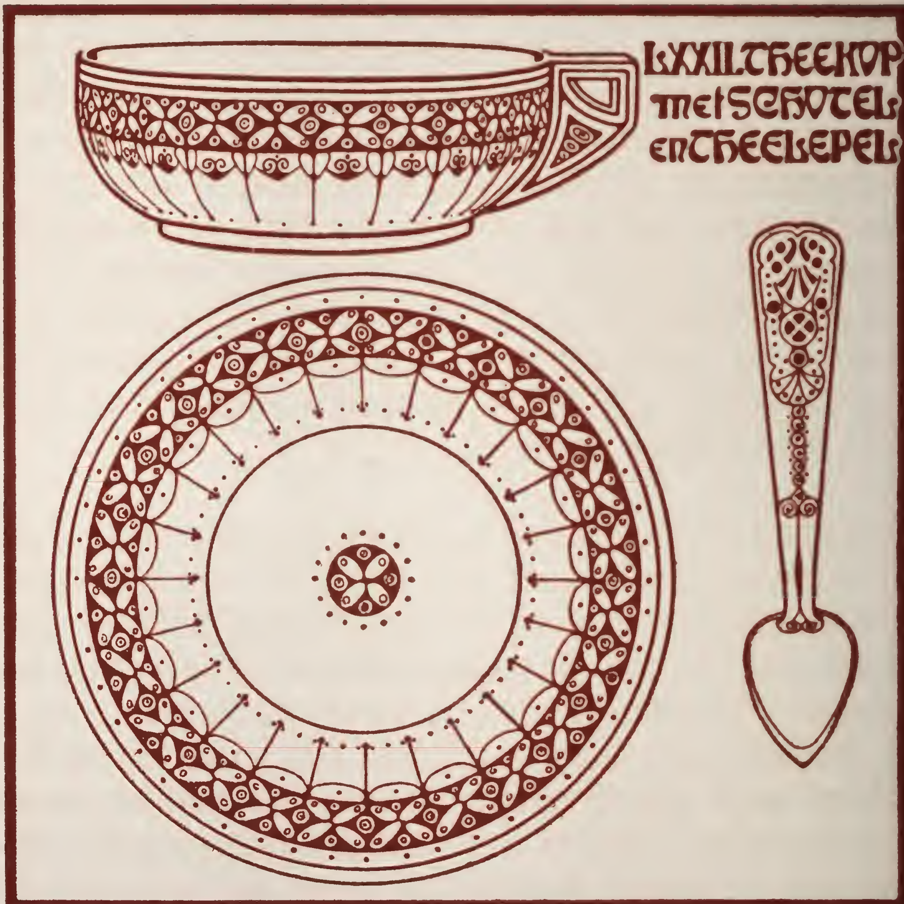

LXX BOUILLOIR IN ROOD EN GEEL KOPER

vermooiing van hun omgeving nog iets te wenschen hebben, gelukkig voor anderen, omdat zij nog voor verrassingen vatbaar zijn. ❧ Een huis, dat als geheel een monumentaal kunstwerk zou zijn, waarin en waaraan dus niets te veel en niets te weinig is en dat door iedere toevoeging of verandering schade zou lijden in zijn artistieke beteekenis — zulk een huis te bewonen lijkt mij eer een last dan een genot. Jacob Falke, de bekende Duitsche aestheticus, heeft hierover eens aardige dingen gezegd. Men kan — zoo schrijft hij — ook op dit gebied „des Guten zu viel" krijgen en er dient voor gezorgd, dat de artistieke eenheid eener woning niet leide tot arhaeologische pedanterie. Huis en woning moeten wel artistiek zijn versierd, maar een kunstwerk in den hoogsten, monumentalen, zin moeten zij niet wezen. ❧ Wij leven in een tijd van snelle afwisselingen: het gezin breidt zich uit en krimpt weer in, als de kinderen het verlaten; met de toename der familie vermeerderen de behoeften en met de lotgevallen des levens veranderen ook onze wenschen. Maken wij van ons huis, van onze woning een wezenlijk kunstwerk — dat wil dus zeggen

LXXI. THEEPOT
met KOMFOOR

een werk, dat in zich afgesloten en gereed is, waarvan men niets kan wegnemen en waaraan men niets kan toevoegen of veranderen zonder het als kunstwerk te schaden, zonder zich aan vandalisme schuldig te maken, dan hebben wij daarmede aan al onze afwisselende wenschen en behoeften een grens gesteld. Ja, ik zou diep beklagen, wie in zulk een monumentaal kunstwerk woont! Altijd opnieuw aangetrokken door mooie dingen, gelijk de steeds scheppende kunst ze ons voortdurend voor oogen voert, moet hij afstand doen van het verlangen ze te bezitten. Een nieuw schilderij kan hij niet aan den muur hangen, geen beeldje ergens neerzetten, geen meubel verwisselen. Alles is immers reeds zoo goed en volmaakt mogelijk geschikt! Op deze manier wordt de woning ons ten slotte tot plaag en in plaats van ons genot te geven, verhindert zij de vervulling van rechtmatige verlangens. Is het dan niet veel beter, dat ook het huis rekening houdt met de nimmer-rustende bewegelijkheid en veranderlijkheid van het leven? De huisinrichting moet ons niet beletten weg te doen alwat wij moede zijn geworden, om het te verwisselen

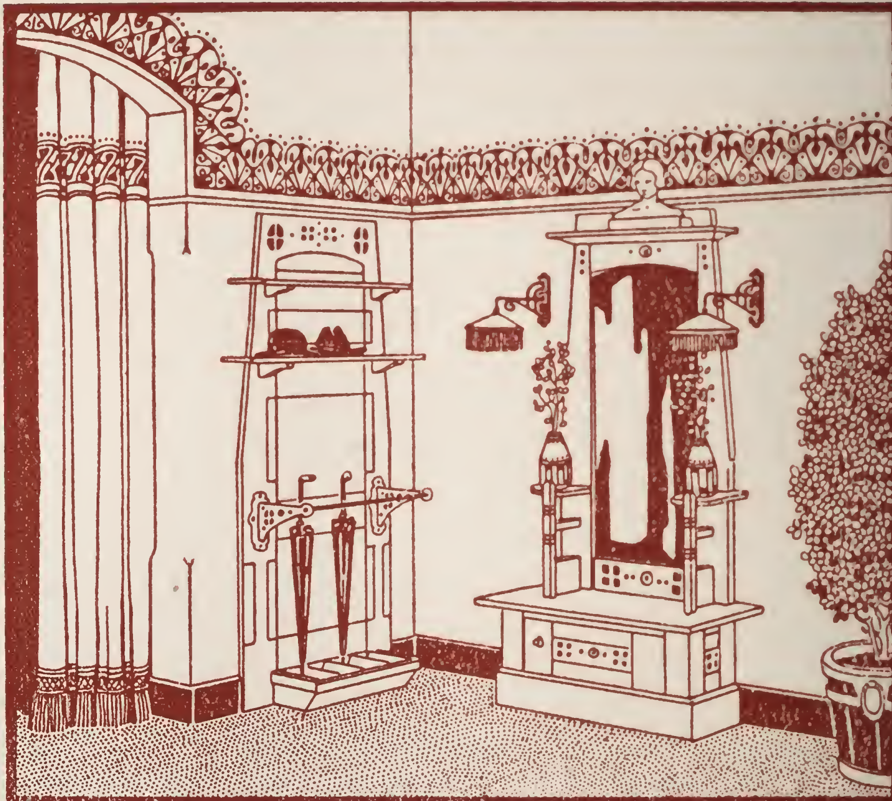

LXXII. THEEKOP
met SCHOTEL
en THEELEPEL

tegen iets nieuws, dat wij beter of gemakkelijker of mooier vinden. Zij moet ons in staat stellen iets nieuws, dat wij kregen, bij het oude te voegen, zonder dat het hindert, en ons gelegenheid laten bij veranderde behoefte ook veranderingen of uitbreidingen te maken! Zoo zal de geschiedenis van ons leven zich prettig en behagelijk afspiegelen in de geschiedenis van onze woning ❧ Dit preekje schijnt mij zeer op zijn plaats, nu de goede Sint weldra zijn rondgang weer begint: Volmaakte huizen met volkomen tevredene bewoners zouden hen al te veel hoofdbreken bezorgen.

Almede in verband met de Sinterklaasstemming, die de Novemberkoude over ons pleegt te brengen, werden de illustraties voor deze aflevering gekozen. Het zijn meest alle van die menus objets, waarvoor in iedere kamer, wil zij gezellig mogen heeten, plaats moet wezen, voorwerpen ook, die wel degelijk hun praktisch nut bezitten, maar tegelijkertijd om hun behagelijken vorm gezien willen worden. Voor het grootste gedeelte uitgevoerd in metaal, brengen zij in een vertrek leven en

LXXIII. SUIKERPOT met SUIKERTANG
PRESSE-PAPIER

vroolijkheid door hunnen glans en hunne kleur. Het zal niet noodig zijn er veel méér van te zeggen. Als materiaal is meest rood koper bedoeld, verlevendigd door geelkoperen versieringen, die een constructieve beteekenis bezitten. De verdere orneering bestaat uit ingestoken lijnen of, waar veelkleurigheid gewenscht was, uit émail. De lichtkroon van prent LXIV is gedacht voor electrische gloeilampjes onder de groenzijden kap, en kaarsen op de zes omringende armen. Voor de tegenwichten, die het op- en neerschuiven mogelijk maken, werd gezocht naar een sierlijker dan de gewone oplossing. ℔ De kop en schotel en de suikerpot (prenten LXXII en LXXIII) zijn uitvoerbaar van aardewerk, in de z.g. sgraffiatomanier of van porselein, beschilderd (rood op roomkleurigen fond). ℔ De presse-papier van prent LXXIII stelle men zich voor van brons, gegoten en geciseleerd. De buitentekst-prent geeft het ontwerp voor een geschilderd decoratief fries.

LXXIV GARDEROBE

OVER MEUBELEN EN MEUBILEERING V (Slot).

Ter bespreking van dit onderwerp zal zich ongetwijfeld in volgende jaargangen nog herhaaldelijk gelegenheid voordoen, maar: belofte maakt schuld en het «wordt vervolgd» op bladzijde 96 noopt mij dus binnen de grenzen van het eerste deel dezer uitgave, althans een voorloopig eind te maken aan de beschouwing van dit thema. ❧ Drie gedachten hebben wij voornamelijk uitgewerkt: de meubileering moet bezitten: harmonie, waarheid en eenvoud. De beschouwing van deze principiepen zou gevolgd moeten worden door eene bespreking van hare toepassing in bizondere gevallen. Maar een niet onbelangrijk deel van deze aflevering is noodig voor eene korte beschrijving der afbeeldingen, en het zou een dwaas ondernemen zijn de behandeling van zoo uitgebreide stof te willen aanvangen in enkele bladzijden druks. ❧ Liever zeg ik daarom bij deze afsluiting der eerste reeks, nog een enkel woord over het meubilair van dit tijdschrift: den druk en de illustraties. Belangstellende lezers hebben mij daarover in den loop van

LXXV WACHTKAMER

dit jaar opmerkingen en wenschen kenbaar gemaakt, die zeker aandacht en..... beantwoording verdienen. ❧ Enkelen hadden bezwaar tegen de letter, die zij onduidelijk vonden. Deze werd gekozen omdat zij is sierlijk en kloek van vorm, omdat ik in haar vereenigd vond de deugden der gothieke letter met veel van de duidelijkheid der Romeinsche. Ik ben echter tot het inzicht gekomen, dat de roode kleur den druk ietwat vermoeiend maakt voor het oog en dat het zetsel misschien te veel ineengedrongen op de pagina stond. Door deze twee omstandigheden te wijzigen, hoop ik het volgend jaar aan de klacht van lastig-leesbaarheid te gemoet te komen. ❧ Anderen meenden, dat de illustraties niet altijd voldoende de afgebeelde zaken weêrgaven: zij zouden liever fotografische reproducties zien. De zincografie naar penteekeningen had mij vooral aangetrokken wegens haar uitnemend aansluiten bij een typografisch geheel. Intusschen schijnt het ook mij, dat interieurs en ook sommige voorwerpen niet altijd in de lijnteekeningen geheel tot hun recht kwamen. Daarom zal in het vervolg van de directe, fotografische

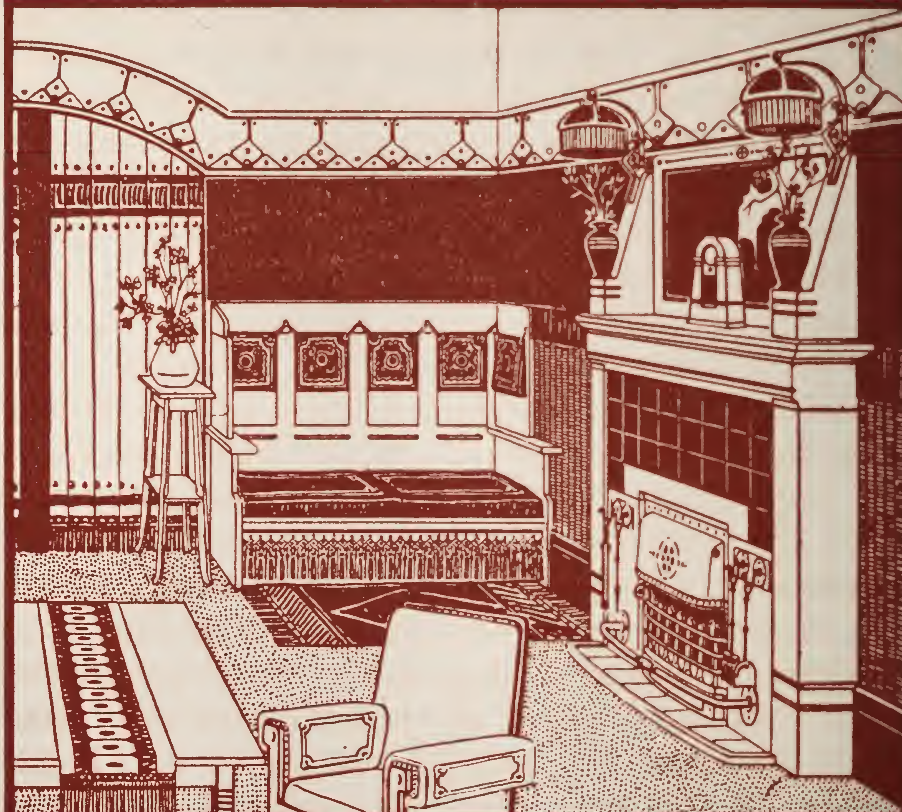
LXXVI STUDEERKAMER

procedé's meer dan tot heden worden gebruik gemaakt: lichtdrukken en autotypieën kunnen dan de zinco's afwisselen. In verband daarmede werd een andere papiersoort gekozen. Zoo zal dus HET HUIS het volgend jaar wel eenigszins anders gemeubeld zijn, maar toch, aan zijn program getrouw, een prentenboek blijven, gewijd aan huisinrichting.

BESCHRIJVING DER AFGEBEELDE INTERIEURS.

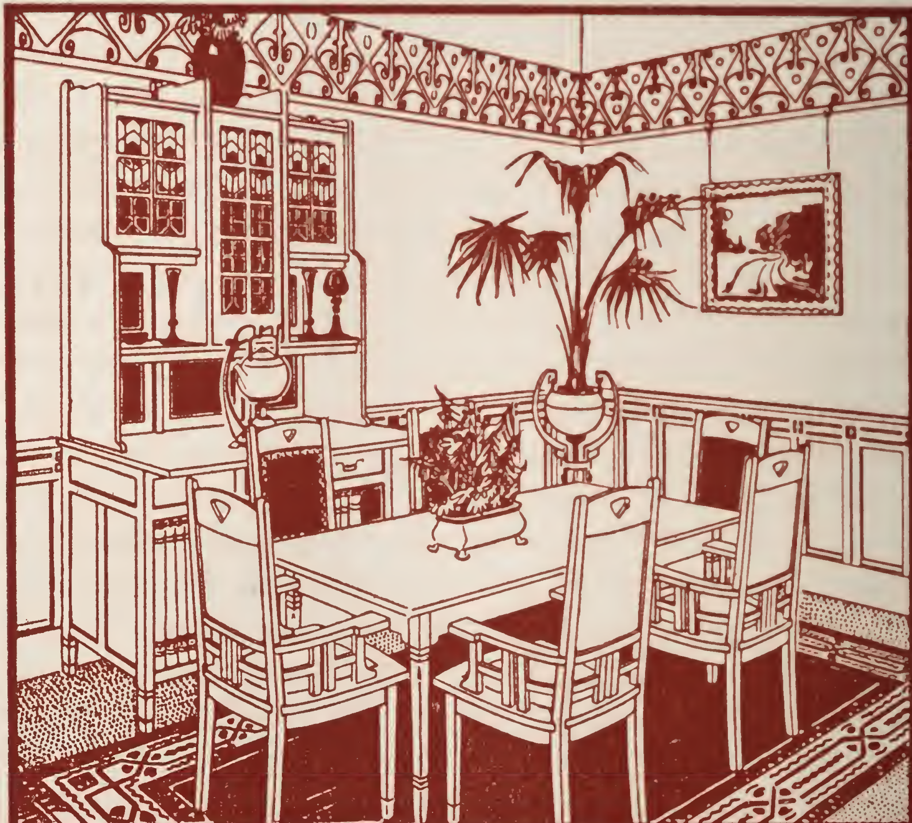
PRENT LXXIV: GARDEROBE. De met een segmentboog getoogde toegang wordt afgesloten door een gordijn van zwaar groen fluweel, waarop roode versieringen in appliqué- en passementwerk. De wanden, op den terrazzo-vloer met een zwarte plint bekleed, zijn in de kalk geschuurd en dof rood geschilderd tot de in de specie getrokken groef, waarboven een in hoofdzaak goudgeel en matblauw gehouden fries, dat om den deurboog heenloopt, de roomkleurige bovenhelft der muren afsluit. De meubelen, van groen gebijtst inlandsch esschen, hebben ingestoken ornamenten; de metalen deelen ervan zijn uitgevoerd in rood koper.

PRENT LXXV: WACHTKAMER. De groen beh ingen

LXXVII WOONKAMER

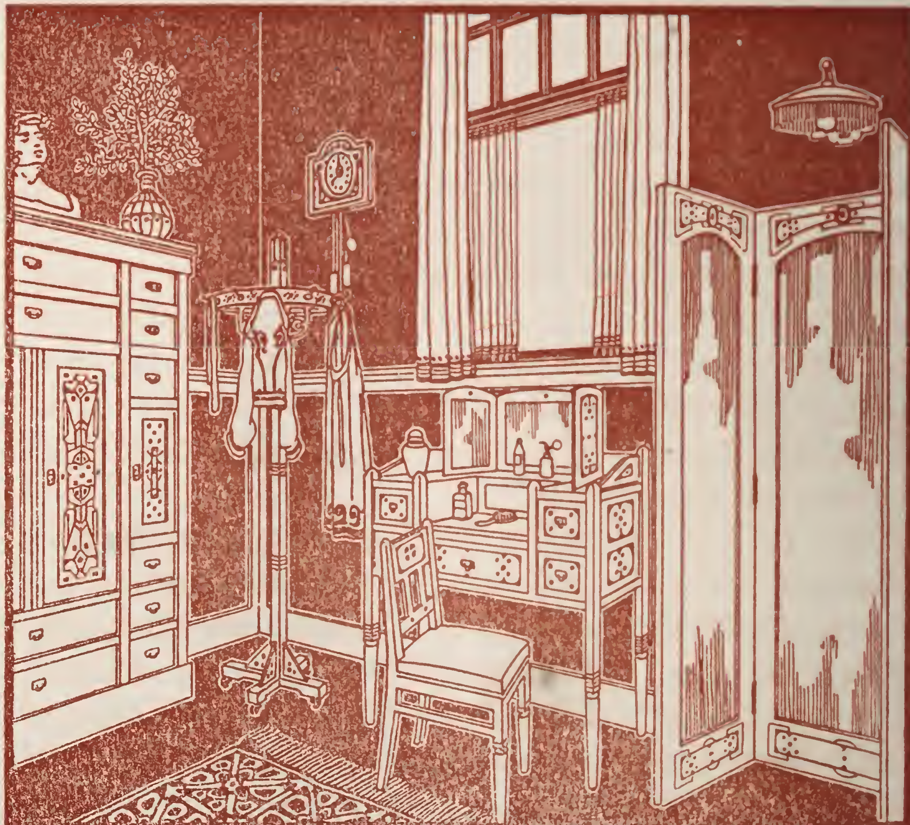
wanden, van onderen door een zwarte plint beschermd, van boven met een veelkleurig geschabloneerd fries versierd, zijn onderverdeeld door houten omlijstingen, die, evenals de balken van het plafond en de deur met hare omtimmering, rood zijn geschilderd. De paneelen der deur en het moffel-glas in hare bovenhelft zijn groen van kleur. Op den met groen moquette bekleede vloer, ligt een rood, geknoopt karpet. De meubelen zijn van rood gebijtst esschen met ingestoken versierinkjes. ❧ PRENT LXXVI: STUDEERKAMER. Van de blauw-behangen wanden, is er een grootendeels doorbroken met twee groote vensters, welker bovenlichten met eenvoudig glas-in-lood zijn gedicht, terwijl voor de benedenhelft aan koperen roedjes roomkleurige, schuif-bare madrasgordijntjes hangen. De overgordijnen zijn van goudgeel velours, waarop ornamenten gelegd van blauw passement. Tegen den eenen korten wand staat een boekenkast, van onderen met laden voor plaat-werken. De deuren houden met een geslepen facet omrand spiegelglas en de kast is, evenals de overige meubelen, gemaakt van blank eikenhout in de was en

LXXVIII EETKAMER

versierd met rood koperen beslag. Op den grond: rood moquette, waarop een geknoopt karpet in den hoofdtoon van het geheel: oud-goudgeel en matblauw. ❧

PRENT LXXVII: WOONKAMER. De vloer is hier belegd met groen moquette, waarop Perzische knooptapijtjes. Het roomkleurig plafond wordt gedragen op roodgeverfde moer- en kinderbalkjes. De onderhelft der wanden is bekleed met Japansche matten, tusschen een zwarte plint en een roode deklijst. Daarboven hebben de muren een groene kleur, vrij donker tot aan het tonig rood en goudgeel gehouden fries, en lichter tegen de zoldering aan. De toegang tot de hal is gesloten met een gordijn van blauwgroen met geel appliqué-ornament, waarbij de bekleeding en losse kussens der rood gebijtste esschen meubelen zich aansluiten. In den schoorsteenmantel, die tot de hoogte der lambriseering is opgetrokken van rood marmer, staat, op een met rood koper omlijste plaat van gele tegels, een gesmeed ijzeren haardje met opengewerkte kap, die, evenals de staaf om de voeten te warmen, in rood koper werd uitgevoerd. Boven den haard gele tegels en op den mantel

LXXIX SLAAPKAMER

een rood gebijtste omtimmering van den schoorsteen, waarin een spiegel met facetrand, geflankeerd door gasgloeilichtlampjes met geäjoureerde, koperen kappen.

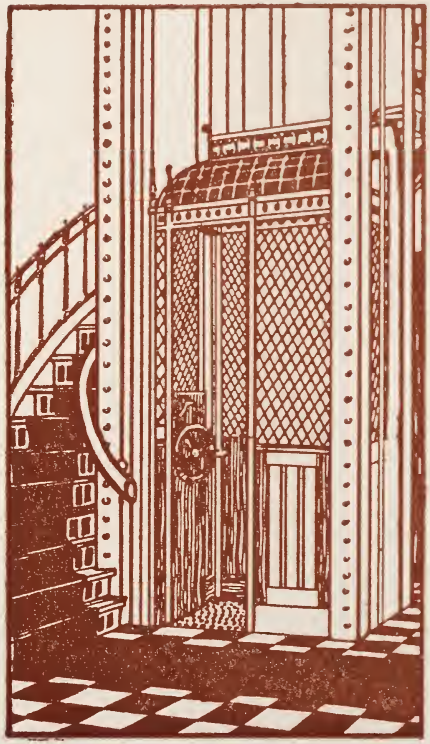
PRENT LXXVIII : EETKAMER. Boven een lambris van in de was gewreven eikenhout, zijn de muren in effen goudoker behangen, dat met een eenvoudig geschilderd fries, in blauwen en roomkleurigen toon, is afgezet. Op den parketvloer ligt een geweven karpet, in hoofdzaak rood, met rand in blauw, groen en geel. De meubelen zijn van blank eiken in de was, de stoelen bekleed met varkensleder, het buffet versierd met roodkoperen trekkers en sleutelplaatjes.

PRENT LXXIX: SLAAPKAMER. De muren zijn grijs behangen. Het geknoopte karpet, in blauw en groen, ligt op een goudkleurig kleed. De eikenhouten meubelen hebben strakke, verdiepte versieringen en koperen accessoires. De drievleugelige psyche geeft gelegenheid het toilet aan alle zijden te spiegelen en kan worden dicht geklept. Voor het hoog in den muur geplaatste venster hangen overgordijnen van goudgeel velours en, vanaf het kalf, roomkleurige schuifgordijntjes van madras.

PRINSENHOF
VAN JAN-SCHOUTEN
TE DELFT
ATELIERS VOOR
GLASSCHILDERKUNST
EN GEKLEURD
GLAS IN LOOD
OOK VOOR HET MEEST
EENVOUDIGE WERK
GOUDEN MEDAILLE PARIJS 1900 TURIJN 1902

JAN HAMER & Co

AMSTERDAM

HYDRAULISCHE-
ELECTRISCHE-
TRANSMISSIE- EN HAND-
VEILIGHEIDSLIFTEN

VENTILATIE EN
VERWARMING

GESMEED IJZEREN
SPIL- EN STEEKTRAPPEN

STALINRICHTINGEN
EN TUIGHUIZEN

A. BEMBÉ - MAINZ

HOFMÖBEL- UND PARKETFABRIK

GEGRÜNDET 1780

Lieferant der Höfe von

Preussen, Hessen, Sachsen-Weimer, Württemb., Rumänien, Bulgarien, Luxemburg etc. etc.

Höchste Auszeichnungen auf allen Ausstellungen

2 Ehrendiplome Amsterd. 1883

Zahlreiche Orden u. s. w.

Komplette Ausstattung herrschaftlicher Wohnsitze und fein bürgerlicher Häuser, auch einzelner Zimmer

FEINSTE REFERENZEN

HANNOVERSCHE CEN-
TRALHEIZUNGS- UND AP-
PARATE BAUANSTALT
✠ HANNOVER - HAINHOLZ ✠
Centrale verwarming door middel van
LAGEN DRUK STOOM, WARM WATER EN
HEETE LUCHT
AANLEG VOOR WARM- EN KOUD WATER,
VENTILATIE-, DROOGINRICHTING, ENZ.
VERTEGENWOORDIGER:
A. C. M. VAN ETTEN ✠ INGENIEUR
GROENEBURGWAL 44 AMSTERDAM

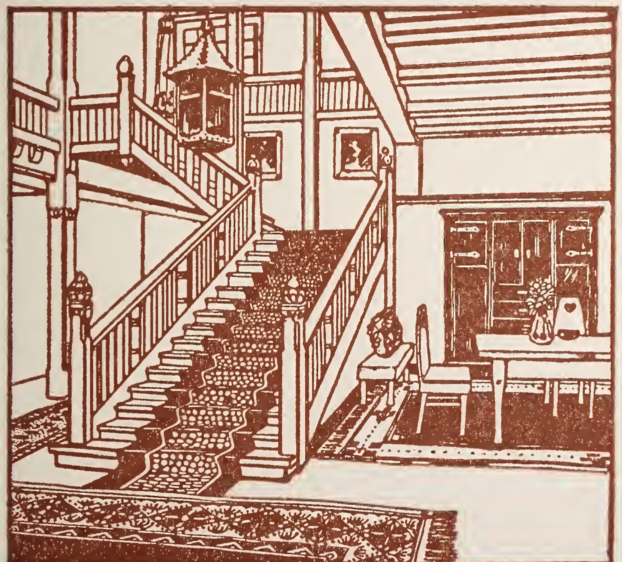

LIPS - DORDRECHT
BRANDKASTEN.KLUISBOUW

KRALINGSCHE TAPYTFABRIEK „WERKLUST"
W. STEVENS & Zen ROTTERDAM

H. F. JANSEN & ZONEN

STOOMMEUBEL-TIMMERFABRIEK

Complete Ameublementen, Betimmering en Stoffeering, Decoratieve Inrichtingen, Borduur- en Versieringskunst ✠ ✠ ✠

Leveranciers van H. M. de Koningin en wijlen Z. M. den Koning der Nederlanden ✠ ✠

BEKRONINGEN:

✠ AMSTERDAM ✠
Zilveren Medaille 1877

✠ ARNHEM ✠
Gouden Medaille 1879

✠ LEEUWARDEN ✠
3 Gouden Medailles 1881

✠ AMSTERDAM ✠
Internation. Tentoonstelling 1883 Eere Diploma

✠ ANTWERPEN ✠
Tentoonst. 1885 Medaille

✠ BRUSSEL ✠
Tentoonst. 1897 Medaille

✠ DORDRECHT ✠
Nation. Tentoonstelling 1897 ✠ Eere Diploma

SPUI 10A TE AMSTERDAM

C.B. SCHNEIDER
LEIDSCHESTRAAT
79
AMSTERDAM
MAGAZYN VAN
BEHANGSEL
PAPIEREN
GROOTSTE SORTEERING

AËROGEENGAS
VOOR HUIS EN
STAD OF DORP
DIRECTEUR Tj. V/D ZEE
LAAN V. MEERDERVOORT
186. 'S GRAVENHAGE
VERLICHTING
VERWARMING
KRACHTVOORTBRENGING
APPARAAT ZEER EENVOUDIG VAN CONSTRUCTIE
WERKING HOOGST ÉCONOMISCH
BEDIENING UITERST GEMAKKELYK
AËROGEENGAS-INSTALLATIES
MET UITSTEKENDE RESULTATEN
AANGEBRACHT ONDER MEER BY:
GEN: V. ZYL DE JONG WARNSVELD
DR: C. H. WIND TE DE BILT
M. MEINESZ TE HARICH
PROF: MAX. WEBER TE EERBEEK
BIERUMA OOSTING TE ORANJEWOUD
R.K. KERK & GASFABRIEK TE BALK
GEMEENTE BREUKELEN-NYERODE
GEMEENTE AARDENBURG
GEMEENTE WASSENAAR
GEMEENTE SLUIS GEM: DOMBURG
PRYSLYSTEN GRATIS & FRº
APPARAAT
AËROGEENGAS

DE AMERIKAANSCHE
„OTIS-PATENT”
HYDRAULISCHE EN ELECTRISCHE LIFTEN
FRED. STIELTJES & Co
Keizersgracht 745, Amsterdam,
voldoen uit een oogpunt van veiligheid aan de hoogst denkbare eischen; bij te snel dalenden gang of wanneer één der kabels onklaar wordt, komt de kamer onmiddellijk tot stilstand; de schachtdeuren kunnen alleen dan geopend worden als de liftkamer er voor staat; de kamer kan de verdieping niet verlaten, vóórdat de schachtdeur goed gesloten is. ✠ ✠ ✠ ✠ ✠ ✠ ✠ ✠ ✠
Desverkiezende wordt de liftkamer voorzien van een
BOSTWICK-PATENT TOEVOUWBAAR HEK;
deze hekken zijn ook zeer geschikt voor afsluiting van terreinen-, deur-, raam- en trapopeningen. ✠ ✠
INLICHTINGEN EN PRIJZEN OP AANVRAGE. ✠ ✠ ✠

✠ Th. VAN HEEMSTEDE OBELT. ✠

COMPAGNIE
DES BRONZES
BRUXELLES
BRONZES D'ART, D'AMEU
BLEMENT, D'ECLAIRAGE

MYNSSEN & Co
ELECTRISCHE VERLICHTING
ELECTRISCHE MOTOREN
ELECTRISCHE KOOKTOESTELLEN
ELECTRISCHE VENTILATIE
LIFTS
INSTALLATIE BUREAU DER
ALLGEMEINE ELEKTRICITÄTS GESELLSCHAFT
BERLIN
TELEGRAM-ADRES GEA-AMSTERDAM
TELEPH. 1685
INGENIEURS
KEIZERSGRACHT 205-AMSTERDAM